

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI KEELE OSAKOND

Jaana Savolainen

SOOME LAENSÕNADE KOHANEMINE EESTI KEELES

Bakalaureusetöö

Juhendaja professor Karl Pajusalu

TARTU 2012

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Keelekontaktid ja laensõnad	4
2. Soome laenude tulek eesti keelde	6
2.1. Laenud vanemas kirjakeeles	6
2.2. Keeleuuenduse ajajärk	7
2.3. Laenud 20. sajandil	9
2.4. Uuemad laenud.....	9
3. Soome laensõnade kohanemine eesti keeles	14
3.1. Kohanemine kirjakeeles	14
3.1.1. Ülevaade.....	14
3.1.2. Laensõnade sõnaliigiline jagunemine	15
3.1.3. Noomenite muuttüübid	17
3.1.4. Verbide muuttüübid	21
3.1.5. Häälikulised muutused	23
3.2. Kohanemine kõnekeeles.....	25
Kokkuvõte	27
Kirjandus	28
Finnish loanwords in Estonian. <i>Summary</i>	30
Lisa. Sõnaloend	31

Sissejuhatus

Töö uurimisteenaks on soome laensõnad ja nende kohanemine eesti keeles. Eesmärgiks on leida, millised muutused on nendes sõnades soome keelest eesti keelde üle toomisel toimunud või läbi viidud ning neid muutusi kirjeldada.

Varem on soome laensõnu eesti keeles uurinud näiteks Huno Rätsep, kes on uurinud ka muid keeleuueenduse käigus eesti keelde jõudnud sõnu. Mai Loog uuris 1980. aastate lõpul soomekeelseid väljendeid eesti noorte kõnekeeles. Reet Kasik on tegelenud muu hulgas ka soome laensõnade morfoloogia uurimisega, aga ka sellega, kuidas on soome keel mõjutanud teisi eesti laensõnu (näiteks *a-* ja *i-*tüvelised laenverbid eesti keeles). Hannu Remes on uurinud seaduspärasusi soome laenude kohanemisel eesti keeles ja kirjutanud oma doktoritöö soome ja eesti keele morfoloogilistest erinevustest. Lisaks neile on teemaga tegelenud ka Tiiu Erelt, kes on vaadelnud soome keele üldisemat mõju eestlaste keelekasutusele.

Töö jaguneb kolme ossa: lühike teoreetiline ülevaade laensõnadest, nende tekkimise põhjustest ja muutuste üldistest seaduspärasustest; kokkuvõte sellest, millistel ajajärgudel eesti keelde soome keelest laensõnu erinevatel põhjustel on toodud; soome laensõnades toimunud muutuste analüüs kogutud sõnade põhjal.

Uurimistöö aluseks on sõnaloend, milles on 202 sõna (neist 92 on verbid, 72 substantiivid, 30 adjektiivid ning 6 on muutumatud sõnad), millest enamik on määratud soome keelest tulnud laensõnaks Johannes Aaviku „Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastiku“, Alo Rauni „Eesti keele etümoloogilise teatmiku“ ja 2012. aastal ilmunud „Eesti etümoloogiasõnastiku“ põhjal. Nendest kolmest raamatust saadud sõnad on jaotatud nii sõnaliigiti kui ka vastavalt sellele, kuidas neid eesti keeles käänatakse ja pööratakse. Selle põhjal on võrreldud nende sõnade morfoloogiat eesti ja soome keeles ning seda, millised erinevused on laenamisel tekkinud. Lisaks sellele on läbi viidud ka häälikuline analüüs, kus on välja toodud kõige levinumad muutused, mis on sõnades soome keelest eesti keelde tulemisel toimunud.

1. Keelekontaktid ja laensõnad

Laenamine on keeleliste elementide ühest keelest teise üle viimise protsess. Seda, kui tihti ja kui palju keeltes sõnu laenatakse, oleneb mitmetest asjaoludest: näiteks sajandeid kestnud võrdlemisi tihedad suhted Euroopa eri piirkondade vahel on toonud kaasa suure hulga laenamisi; raadio ja televisioon on keeleliste elementide levikuks loonud uue kanali; turu ja tarbijaskonna globaliseerumisega käib kaasas reklaamimine, mille kaudu levivad mitte ainult võõrad nimed, vaid ka võõrad terminid; reisimise lihtsustumisega on muutunud lihtsamaks ka varem üksteisele kaugeks jäänud inimgruppide tihedama suhtluse ja sellega sõnade laenamise. (Bates 1996: 541)

Ühiskonna suhtelise stabiilsuse perioodidel lisandub keelelisi innovatsioone vähehaaval, need ei ole keelekasutajale koormaks ja neid ei märgatagi. See-eest kiire arengu perioodidel on aga keele muutumist nii näha kui ka kuulda, sest uuenev maailmapilt ja -tunnetus nõuavad uusi väljendusvahendeid. (Hausenberg 2009: 249)

Laenatud sõnu kohandatakse üldiselt nende keelekasutajale mugavamaks muutmiseks nii foneetiliselt kui morfoloogiliselt. Kui ei ole tegemist tsitaatsõnaga, mugandatakse laenatud sõnu vastavalt laenava keele struktuurile. Mugandamine võib olla osaline, nii et sõnasse jääb mõningaid võõraid elemente, või täielik, nii et sõna ei erine häälikuliselt millegagi omasõnadest. (Kasik 1991: 466)

Keelekontaktide puhul on tavaline, et ühest keelest teise laenamisel võib sõnades esineda häälikuid, mida laenavas keeles ei ole, kuid foneetiliselt kohandamisel asendatakse keeles võõrad häälikud sellistega, mis on laenavale keelele juba omased. Seega asendatakse keeles mitte eksisteerivad häälikud neile laenavas keeles kõige lähedasemate juba olemas olevate häälikutega: näiteks ei eksisteerinud soome keeles varem helilisi klusiile *b*, *d*, *g* ning germaani laenudes asendati need soome keeles kasutusel olnud häälikutega, mis olid helilistele klusiilidele foneetiliselt kõige lähemal, seega *k*, *p*, *t* – näiteks germaani *pund* sai endale nende muutuste käigus soome keeles kuju *punta* 'nael'. Sama protsess toimus

ka näiteks hääliku *f* puhul, mida soome keeles ei olnud ja mis asendati häälikühendiga *hv*: *kahvi* < rootsi *kaffe*. (Lyle 1996: 98)

Samas ei juhtu võõra struktuuriga sõnade keelde jõudmisel alati nii: väga tihedate kontaktide puhul võib laenav keel võtta üle häälikühendeid, mis muidu selle keele fonotaktikale võõrad on. Näiteks soome keele omasõnades ei ole sõnade alguses kaashäälikühendeid, kuid võõrsõnades, eriti rootsi ja hiljem inglise laenudes, on see võrdlemisi tavaline: *krokotiili* < inglise *crocodile*, *kruunu* < *crown*, *presidentti* < *president* ja nii edasi. (Lyle 1996: 99)

Sellised muutused ei toimu keeltes alati ühtmoodi: teisest keelest laenatud sama struktuuriga sõnad võivad laenavas keeles omandada väga erinevaid keelekujusid, seda peamiselt kolmel põhjusel:

- 1) laenud on toimunud eri ajajärkudel ning vanemad laenud on saanud oma kuju enne seda, kui tihedad keelekontaktid tõid keelde uusi häälikuid ja keelekonstruktsioone;
- 2) mõned laenud võetakse keelde üle häälduse ja teised kirja pildi põhjal, näiteks soome *meikata* 'meikida' põhineb inglise *make* hääldusel, aga *jeeppi* 'džiip, maastikuauto' on tulnud inglise keelest sõna *jeep* kirja pildi järgi;
- 3) mõnel juhul võivad erinevused tekkida sellest, millisest dialektist sõna on laenatud. (Lyle 1996: 99)

Leksikaalseid ja fonoloogilisi keelelisi elemente laenatakse rohkem ja sagedamini kui morfoloogilisi, süntaktilisi ja stilistilisi keelendeid. Keeltes aja jooksul toimunud muutuste järgi on võimalik laenude aega dateerida: vanemad laenud on oma keeltes läbi teinud rohkem muutusi kui uuemad laenud. (Bates 1996: 542)

Laensõnade hulka võib lugeda ka tõlkelaene, kus sõna on algkeelest laenavasse keelse üle võetud tõlgitud kujul – toimub semantiline laen, kuid keeleliselt ei pruugi sellest midagi uut tekkida, näiteks saksa *Wolkenkratzer*, prantsuse *gratte-ciel*, hispaania *rascacielos* ja eesti *pilvelõhkuja* inglise *skyscraper* eeskujul. (Bates 1996: 543)

2. Soome laenude tulek eesti keelde

2.1. Laenud vanemas kirjakeeles

Soome laene eesti keeles on üldiselt üsna keeruline leida, kuna eesti ja soome keelel on palju sarnaseid sõnu. Nende allikad võivad olla:

- 1) ühisest läänemeresoome või isegi soome-ugri algkeelest pärit sõnad,
- 2) mõned vähelevinud sõnad eesti ja soome äärealade murretes, mis jäid muude alade uuendustest kõrvale, mistõttu need sõnad nüüd laenudena tunduda võivad,
- 3) mõlema keele paralleelsed laenud naabritelt
- 4) juhuslik kokkulangevus sõnade kujus ilma keeleajaloolise taustata.

Eesti kirderanniku murretes on palju soomepärasusi ja tõenäoliselt on selle põhjuseks aastasadu kestnud tihedad kontaktid, näiteks (*h*)*ousud* < *housut* 'püksid', *nürk* < *nyrkki* 'rusikas'. Samas on kirdemurretes säilinud palju varasema päritoluga sõnu.

Vanas eesti kirjakeeles on samuti soome laensõnu. Mõned neist võivad olla ka tõlkelaenud, vanad loode-eesti murdesõnad ja paralleeltuletised. Näiteks võib kirikutekstidest leida sõnu *eausk* < *epäusko*, *jumalatu* < *jumalaton*, *hädaturm* < *hätäturma*. (Rätsep 2002a) Neid laene on seletatud eesti alal töötanud pastorite mõjuga, kuna pastorid olid tihti soomlased ning kasutasid eestikeelsete tekstide koostamisel soomekeelseid kirikuraamatuid. (Rätsep 2002b: 230)

Soomepäraseid sõnu võib leida 17. sajandi keskpaiga kirjutistest, näiteks Martin Giläuselt ja Heinrich Gösekenilt, kuigi arvatakse, et soome sõnavara mõjusid on ka 16. sajandi teostes. Samas on need soomepärasused üksikud ja ei saa olla kindel selles, kas tegemist on soome keelest võetud sõnadega või olid need sel ajal veel kasutusel eesti keele põhjapoolsetes murretes. Ka 18. sajandi trükitud teostes on soomepärasused harvad ja kaheldava päritoluga: näiteks on peetud soome laenuks Anton Thor Helle kasutatud *valaskala*. (Rätsep 2002b: 230-231)

2.2. Keeleuenduse ajajärk

Soome keele rakendamine eesti keele rikastamiseks sai alguse 19. sajandi algul Beiträge ringkonnast, kus juba 1814. aastal jõudis Rosenplänter mõtteni soome keelest eesti kirjakeelde sõnu laenata. 19. sajandi jooksul mindi muu hulgas üle soomepärasele (see tähendab hääldusel põhinevale) kirjaviisile ja võeti kasutusele essiiv. (Erelt 1995: 9-10)

Sajandi lõpukümnetel toimus suurem osa soome keelest laenamisest Grenzsteini, Hermanni, Eiseni ja teiste juhtimisel. Pärast seda tuli rohkem sõnu 20. sajandi algul nooreestlaste (nt Aavik, Grünthal-Ridala, Tuglas jt) juhtimisel, kusjuures selle põhjuseks toodi see, et laenamisest oleks eesti keelele kasu, kuna see rikastaks ja täiendaks keelt. Sel ajal juurutati eesti kirjakeelde mitmeid soomepäraseid jooni, mille põhjuseks toodi soome keele rikkust ja haritust. Soomlased olid selleks ajaks uue kirjakeele loomise raskustest üle saanud ning eestlastel oli lähinaabritelt ja keelesugulastelt kergem eeskujuga võtta kui ise kõike looma ja tuletama hakata. (Erelt 1995: 9-10)

Sel ajal laenati soome keelest eesti kirjakeelde teadlikult ja palju. Eesti keeles kodunenud soome laene võiks olla umbes 800. Neist suurem jagu on tuletised, mille tüved olid ennegi eesti keeles kasutusel, kuid mis tuletati soomekeelse vaste eeskujul. On ka laene, millel on vaste eesti murretes, aga mitte ühiskeeles. Tõesti soome keelest laenatud uusi tüvesid on vähem: *aare*, *harras*, *tehas*, *anasta-*, *haihtu-*, *rüнда- jm.* (Remes 1990: 666)

Eestlastel ei olnud uute eluvaldkondade jaoks omasõnu, kuid soomlased olid sama protsessi läbi viinud pool sajandit enne eestlasi, mistõttu sai vajalikke sõnu neilt laenata. Mitmed eesti toleaeagsed kirjanikud ja keelemehed seda tegidki, kuna keelesuguluse tõttu on soome keelest sõnu lihtsam eesti keelde mugandada. Oli palju sõnu, mis soome keeleski olid sel ajal veel üsna uudsed, näiteks *alistama* (soome keeles esmakordselt 1853), *algupära* (1936), *ebamugav* (1837), *esitlema* (1849), *keskustelu* (1856), *kuningatar* (1828) ja nii edasi. Iseloomult on uued laenud üsna abstraktsed, näiteks tegijanimed, tulemused, omadused ja seisundid. (Rätsep 2002b: 233)

Keeleuundaja Aavik ütles nii: „Meie lahetaguse sugurahva keel on meie omale õige lähedal. Nad on üksteisele ütle mata lähedal, nii põhjussõnastiku ja grammatika kui ka üldise iseloomu ja vaimu poolest, hoolimata lahkuminekutest lugematutes üksikasjus, mis tuhande-aastane lahusolek ja eri mõjude all edenemine on kaasa toonud. [---] Teiseks on Soome keel end puhtamas ja algupärasemas kujus alal hoidnud ja kolmandaks, ta on enam välja haritud.“ (Aavik 1912, viidatud Remes 1990 järgi)

Niisiis toodi just soome keelest sõnu eesti keelde peamiselt neljal põhjusel:

- 1) Soome kirjakeel oli sajandi alguses märksa laiemas sõnavaraga kui eesti kirjakeel, sest teda oli juba alates 19. sajandi algusest keelereformide käigus murdesõnade ja tuletistega rikastatud.
- 2) Mitmed lihttüved, mis soome keeles olid sel hetkel ikka veel kasutuses, olid varem ka eesti keeles olnud, kuid hiljem käibelt kadunud.
- 3) Aaviku põhimõtete järgi oli keele esteetika seisukohalt kõige õigem abstraktseid mõisteid võtta üle murretest ja soome keelest.
- 4) Neljandaks: soome keel on eesti keelele nii lähedane, et sealt laenatud sõnad ei kõla võõralt, vaid tunduvad pigem oma murdesõnadena. (Rätsep 2002c: 251-252)

Lisaks sellele soovitas Aavik võtta soome keelest ja murretest üle ka uusi tuletusliiteid.

- -skele- (*mõtiskelen* > *mõtisklen*),
- -ahta (*hirnahtama*),
- -tar (*pariisitar*, *kuningatar*),
- -elm (*unelm*, *unistelm*),
- -elu (*õnnitelu*, *keskustelu*). (Kask 1970)

Selle perioodi laensõnu mugandati teadlikult ja neil puudub laensõnadele muidu nii omane võõrapärasus, näiteks *kulku* > *kulg*, *hajamielisyy* > *hajameelsus*, *yöpyä* > *ööbida*. Samas on ka eesti keelele võõrama struktuuriga sõnu, näiteks *haihtuma*. Sel ajal oli tavaks asendada soome tuletusliiteid laenamisest vastavate eesti keele tuletusliidetega, näiteks *luento* > *loeng*, *laivasto* > *laevastik*, *esintyä* > *esineda*, *antautua* > *anduda*. Need sõnad ei ole enam tavalised soome laenud, kuna

on laenatud tuletamisviis tähendusega ja mõnel juhul ka tüvi – nii jäävad need sõnad pärislaenu ja tõlkelaenu vahelisele alale ja tihti jääb kahtlaseks, kas on tegemist laenuga või on see omatuletis. (Rätsep 2002b: 238-240)

2.3. Laenud 20. sajandil

20. sajandi kahekümnendatel ja kolmekümnendatel aastatel keele uuendamise ja rikastamise vaimus eesti keelde toodud soome laenude tulv vaibus ning tegeleti pigem nende laenude mugandamise ja levitamisega, seega pigem keelekorraldusliku kui keeleuuendusliku poolega.

Nõukogude ajal laenati keelde vähe uusi fennisme, kuna soomemeelsust tauniti nii keeleteaduses kui ka muudel aladel. Ometi algas seitsmekümnendate lõpus ja kaheksakümnendate alguses uus periood, kuid seekord oli teadlikku laenamist vähem ning massimeedia vahendusel argikasutusse laenamist ja slängi rohkem. (Erelt 1995: 9-11)

On sõnu, mis pärast pikaaegset „talveund“ jälle ärgata ja keeles kasutusele tulla võivad. Näiteks *turv* : *turva* – eesti keelekorralduses propageeriti seda sõnatüve veel 1980. aastate keskel unartüvena (käibel olid eelkõige *turvapaik*, *turvatumne* ja 1974. aastal laenatud *turvavöö*), kuid 1990. aastate algusest tuli see sõna jälle laiemalt kasutusele. Sellised uued tulemised võivad keelt värskendada ning teiste tüvede (antud juhul *kaitse*) koormust vähendada. (Erelt 1995: 13)

2.4 Uuemad laenud

Pärast Eesti taasiseseisvumist on soome keelest meile tulnud peamiselt slängisõnavara näiteks Soomes töötavate ja õppivate inimeste vahendusel, aga oma osa on sellel ka Eestit külastavatel soomlastel ja soomekeelsel meedial.

Soome algupäraga eesti slängi kirjelduse aluseks on Mai Loogi aastatel 1983–1985 Tallinna koolinoorte hulgas korraldatud slängi kogumine: koolinoortel, peamiselt keskkooli õpilastel, lasti koduse ülesandena üles märkida soome algupäraga slängisõnu koos konteksti ja seletustega. Neist tuli välja umbes 400 fennismi, kuid kasutus varieerub: mõnel õpilasel oli neid märgitud vaid paar, mõnel lausa paarsada.

Kui laenajaks ei ole konkreetne keeleteadlane, kes laenu dokumenteeriks, on raske öelda, millal ja mis vahendaja kaudu laensõnad täpsemalt keelde tulevad. Oletatavasti on peamiseks allikaks ajakirjandus: televisioon, raadio, ajakirjad. Samas on kindlasti allikaks ka vahetu suhtlus soomlastega. Soomekeelne televisioon ja raadio levisid peamiselt Põhja-Eesti aladel ning ka soomlased külastasid seda osa Eestist rohkem kui muid piirkondi, mistõttu on Põhja-Eesti ja eelkõige Tallinna inimeste soome keele oskus olnud suurem kui muu Eesti oma. Sel põhjusel on soome algupäraga slängisõnad kasutusel pigem põhjaeestlaste seas ning lõunaestlastele on need võrdlemisi võõrad.

Soome keelest tulnud sõnad ja väljendid võib üldisemalt jaotada kaheks:

1) üksiksõnad:

- a. soome sõna eesti liitega: *juhlitama* 'pidutsema', *kesakas/kesäkas* 'suvejope'
- b. eesti sõna soome liitega: *prükkar*
- c. liitsõna, kus sõna üks pool on soomekeelne ja teine eestikeelne: *põhipomo, nullolo* 'igavus'

2) väljendid, kus eesti ja soome aines on kõrvuti.

Slängisõnad on kasutuses lühikest aega ja ei ole kuigi püsivad – släng muutub koos moe ja aktuaalsete temadega. Üks fennismide muutmise põhjustest on kindlasti ka sarjade ja reklaamide vaheldumine soome televisioonis.

Enamik laene pärineb soome ühiskeelest ehk siis keelest, mida kasutatakse üldiselt avalikus keelealas, näiteks kasutavad seda telediktorid, saatejuhid ning selles keeles on subtiitrid võõrkeelsete filmide all. Ka otseses suhtluses soomlaste ja eestlaste vahel on kasutusel pigem ühiskeel, kuna eestlaste piiratud keeleoskuse pärast soomlased tõenäoliselt väldivad murdelisi ja slängisõnu, et ära hoida

arusaamatusi, kuigi mõningaid üldisemalt levinud ja selgema tähendusega slängisõnu jõuab ka eesti keelde.

Soome ühiskeelest tulnud laenude seas on palju näiteks tervitusi ja viisakusväljendeid: *hei, hetkinen, hyvin, hyvä, joo, näkemiin, terve, voi ~ vői ei* (pettumushüüe), *päivä ~ päivää*.

On tulnud ka palju kiitvaid hinnanguid: *einomaisto < erinomaista, erigois < erikois – Teil on siin ikka erigois olemine!, herkku, mahtava, kiva, ihana*.

Slängisõnade vähesust fennismide hulgas võib seletada ka sellega, et neid on trükituna vähem näha. Näiteks *elokuva, kone, poika* ja teised sellised sõnad on arusaadavamad, sest televisiooni vaadates need sõnad korduvad ja on illustreeritud pildimaterjaliga. Släng on televisioonis pigem *show*-saadetes ja filmides, kus slängi kasutavad tegelased räägivad palju ja kiiresti. Seda on raske jälgida, sellest on raske aru saada ja seda on raske meelde jätta. Soome raadio noortemuusikasaadetes ja mõnes ajakirjas leidub küll ka slängi, kuid koolinoored puutuvad nendega kokku harva ja juhuslikult, mistõttu on nende mõju väiksem.

Soome slängist on sõnu vähe: soome slängis on palju eestlasele võõrast rootsi algupäraga materjali. Enamik laene soome slängist on kaudlaenud: inglise keel > rootsi keel > soome släng > eesti släng. Häälikuliselt on need sõnad muidugi algvormiga võrreldes väga palju mугanenud, aga temaatika on ühiskeelest võetutega sarnane. Laenude temaatikas on kõige olulisem noored ise: nende välimus, tegevus vabal ajal, sellega seotud isikud ja objektid.

Vahel on fennism eufemismi rollis, eriti keelatud tegevustest rääkides: *juobuksissa* (sm *juovuksissa* 'joores, purjus'), *järjestama* 'pidu korraldama', *kuva* 'pilt' (aga kasutusel ka ühe purjus olemise staadiumi kohta – „*kuva läks eest ära*“, vrd eesti „*jõi end pildituks*“, „*viskas pildi tasku*“), *pullo* 'pudel', *rakkaus* 'armastus, väike kelmikas flirt' – „*rakkaus läks lahti*“, „*rakkaus möllab*“.

Fennismidega väljendatakse ka muid olmeasju, ühiskondlikke nähtuseid, seoseid, tegevusi, seisundeid ja palju muud, mida kõike liigitada oleks raske, näiteks *huomenna, kodimaine, kone* 'aparaat, seadeldis, masin', *levy* 'kauamängiv plaat' – „*Mis levy see on sul?*“, *kulturishokki* (sm *kulttuurišokki*) 'ehmatuse mõne kultuurisündmuse peale, suur kultuurielamus', *olo* 'olemine, olek, enesetunne', *sähkö*

'elekter' – „Sähkö sees või?“ , *tuumama* 'mõtlemata' – „las ma tuuman natuke“ (soome *tuumata* < vene *думать*).

Kui võrrelda fennismide tähendusi lähtekeele tähendustega, on näha tähendusniheid. Mõnikord muutub fennismi tähendus eesti keeles vastupidiseks. Sellel võib olla kaks põhjust:

- pole soome keelt osatud ja on kogemata nii juhtunud (sarnane hääldus, eesti keeles sarnased sõnad, soome keeles mitu sarnast sõna jne)
- täiesti sihipärane ja teadlik (põneva, uudse ja naljaka efekti taotlemine, püüd erineda ühiskeelest; vahel pööratakse sõnade tähendus irooniaga ümber – hääldatakse erilise intonatsiooni ja rõhuga, vastav ilme jne)

Üksiksõnade kõrval on kasutusel mitmesugused fennisme sisaldavad püsiühendid ja väljendid. Nende kujunemisel on tagapõhjaks tihti mingi juhtum, jutt, nali või teada olev fakt. Nende mõistmiseks tuleb sõna taustaga kursis olla. Näiteks *kulli* – neile, kes ei tea, mida see soome keeles tähendab. *Hevi tule(e), hevi tap(p)a(a)* – Soomes levinud raske muusika fännide hüüatus, eestis tavaliselt nende fännide mõnitamiseks. *Kestävä ja pestävä* – kulumatu ja vastupidav materjal, eesti keeles suvaliste asjade kohta. *Ota (se ihan) iisisti*, ingl k *take it easy* – rahulikult, ära võta südamesse.

Laenud otse soome keelest on häälikuliselt muutunud ja mугanenud eestipärasemaks, kusjuures võib näha samu arengujooni, mida on näha olnud eesti keele enda ajaloos. Mõnikord on mугanemist informandi kirjaviisis näha, aga see, kui palju informant tunneb soome keelt ja kui palju ta on sõna kirjapildi näinud, varieerub väga palju. Lisaks tuleb palju slängi keelekasutusse suuliselt. Mõned õpilased kirjutavad slängi soome-, mõned eestipärasemalt olenevalt keeleoskusest ja sellest, kui lähedaseks sõna algkeelele keelekasutaja jääda püüab.

Tuleb meeles pidada, et eri õpilaste kasutatud kirjapildid on väga erinevad ja ebauhtlased ning nende põhjal on vahel keeruline üldistusi teha, kuna isegi sama inimene võib näiteks mitmuse tunnuseks nii *-t* kui ka *-d* märkida, rääkimata geminaatide märkimisest ühe või kahe tähega. (Loog 1988: 87-88)

Lisaks sellele on soome kõnekeel jätnud oma jälje ka teistele laensõnadele, mis eesti keelde teistest keeltest on tulnud: tüüpiline on kahesilbiliste laenverbide üle

võtmine *i*-tüvelistena, nagu inglise keelest tulnud *rokkima*, *miksima*, *jämmima*, aga soome keeles on rootsi keele mõjul võetud laenverbide moodustamisel *a*-liiteliste kontraheerunud verbide moodustusmall, kusjuures verbide aluseks olevad nimisõnad on *i*-tüvelised, näiteks *meikki* ja *meikata* : *meikkaan*. Soome keele eeskujul on ka eesti keeles mõned laenverbid sellise moodustusviisi omandanud (*surfata* : *surfan*, *šopata* : *šoppaan*) ja sellega läinud seni laensõnadele suletud tugevneva astmevaheldusega muutmistüüpidesse. (Kasik 2000: 889-890)

3. Soome laensõnade kohanemine eesti keeles

3.1. Kohanemine kirjakeeles

3.1.1. Ülevaade

Enamik teadlikult soome keelest eesti keelde sõnu toonud inimestest oli lingvistilise haridusega: nad teisendasid sõna kohe eesti keele struktuurile vastavaks ning sõna arengus jäi nõ „võõrsõna staadium“ vahele.

Näiteks *jäykkä* laenuvastes *jäik* : *jäiga* on soome diftong asendatud eesti keele fonotaktikale sobivaga, on toimunud lõpukadu ja muuttüvest on kaotatud vokaalharmonia. (Remes 1990: 666)

Laenude järgsilpide *o* asendub *u*-ga, järgsilpide pikad vokaalid ja geminaadid on eestikeelsetes sõnades lühenenud: *alkeellinen* > *algeline*.

Soome laenud paigutuvad mõnikord muidu laensõnadele suletud muuttüüppidesse:

- *jäse* : *jäseme*, *kime* : *kimeda*, *soodus* : *soodsa*

- ka laadivahelduslikesse muuttüüppidesse: *ahas* : *ahta*, *ind* : *innu*,
harras : *harda*.

Mõneti on see ootuspärane: soome sõna asetub enda soome muuttüübile vastavasse eesti muuttüüpi. Vastavus on loomult diakrooniline: selles kajastuvad reeglipärased häälikulised ja vormilised erinevused, mis on keelte erinevate arengute käigus aset leidnud. Näiteks: *alkeellinen* ja *algeline* on kahetüvelised, vokaaltüve lõppvokaal on mõlemal sõnal *e* ja ka sõnade mitmuse partitiivid on lähedase kujuga (*alkeellisia*, *algelisi*). Ka sõna *seik* (sm *seikka*) vastab oma soome eeskujule: on säilitatud astmevaheldus ja tüvevokaal, mitmuse partitiivi lõpp on *-u*, võrdluseks soome keele *-oja*. Samas ei ole kõik sõnad nii täpses vastavuses, kuna keeltes on mitmetel vormidel (nt mitmuse moodustamisel) ja nende kasutamisel erinevad põhimõtted. (Remes 1990: 666-667)

Eesti keeles puudub teise ja kolmanda silbi piiril astmevaheldus, kuid soome keeles on see tavaline. Ka see põhjustab selgeid käänamiserinevusi: *erak : eraku : erakut ja erakko : erakon : erakkoa*. Samamoodi on astmevahelduseta mõned laenverbid, näiteks *lohutada : lohutan*, mille soomekeelne vaste on astmevahelduslik: *lohduttaa : lohdutan*.

Mõnel juhul on soome astmevahelduslik verb kaotanud astmevahelduse esimese ja teise silbi piiril. Sellised verbid jagunevad kahte gruppi. Esimesed neist on kontraheerunud verbid, mis on eesti keeles I vältes ja ei saa selle pärast siin olla astmevahelduslikud, näiteks *lebada : leban, tõdeda : tõden, aga levätä : lepään, todeta : totean*. Teiseks selliseks rühmaks refleksiivsed *u*-tuletised: *loobuda : loobun, pettuda : pettun, aga luopoua : luovun, pettyä : petyn*. (Remes 1990: 667)

Samas on sõnu, mis on soome keeles astmevahelduseta, kuid mis on eesti keeles saanud pika esisilbi pärast vältevahelduslikeks: *julm : julma, retk : retke*, ka kontraheerunud verbid, nagu *solvata : solvan* ja teised.

Tihti tähendab laenamine sõnamuutmise lihtsustamist. On tavaline, et soome kahetüvelisele vormistikule vastab eestikeelse laenu puhul ühetüveline:

- *tarbetu : tarbetu* (soome keeles *tarpeeton : tarpeettoman*) – eesti keeles on see sufiks astmevahelduseta,
- *tse*-verbituletused: *suvatseda : suvatsen* (soome keeles *suvaita : suvaitsen*)
- *ne*-verbid: *ilmneda : ilmneb* (soome keeles *ilmetä : ilmenee*).

Arvukalt on juhtumeid, kus soome sufiks on laenamisel asendatud eesti keeles levinuma teise sufiksiga, näiteks *laivasto > laevastik, tuotanto > toodang*. Sel juhul võivad paradigmad väga erineda. Mõnikord võib erinevate sufiksitega sõnades esineda juhuslikku kokkulangevust, näiteks *ylioppilas : ylioppilasta ja üliõpilane : üliõpilast*, kuigi *-lAs* ja *-lane* sufiksud käänduvad erinevalt. (Remes 1990: 669)

3.1.2. Laensõnade sõnaliigiline jagunemine

Kokku on uuritavaid sõnu 202, millest enamik on määratud soome keelest tulnud laensõnaks „Eesti etümoloogiasõnastiku,“ Johannes Aaviku „Uute sõnade ja

vähem tuntud sõnade sõnastiku“ ja Alo Rauni „Eesti keele etümoloogilise teatmiku“ põhjal.

Vaadeldud 202 sõnast olid 104 (~51,5%) noomenid, neist 74 (~36,6%) substantiivid ja 30 (~14,9%) adjektiivid, ja 92 (~45,5%) verbid. Lisaks neile oli ka 6 (~3%) muutumatut sõna: *eri, eriti, meelsasti, pigem ja üha*.

Ootuspärane oleks olnud substantiivide arvuline ülekaal, kuna laenamise üheks põhjuseks on tihti soov nimetada uusi mõisteid, nähtusi ja esemeid, mida laenava keele kasutajad varem ei teadnud – verbe ja adjektiive laenatakse vähem, kuna tegevuste ja omaduste jaoks on tavaliselt keeles sõnavara juba olemas. (Pedaja 2006: 23)

Tabel 1. Soome keelest laenatud sõnad sõnaliigiti.

SÕNALIIK		Sõnade arv
Noomenid	Substantiivid	74
	Adjektiivid	30
Verbid		92
Muutumatud sõnad		6

Substantiividest on suurem osa üsna abstraktse tähendusega, aga leidub ka konkreetsema tähendusega sõnu. Konkreetsema tähendusega substantiivide hulgas on näiteks sellise sisuga sõnu:

- 1) **isik:** *esimees, erak, sangar, üliõpilane;*
- 2) **kollektiiv:** *osakond, ühiskond;*
- 3) **ese, asi:** *lelu, virvatuli;*
- 4) **koht:** *tanner, tehas, ülikool.*

Abstraktrematest substantiividest võib leida järgmisi tüüpe:

- 1) **tegevus, tulemus, seisund:** *nauding, tulv;*
- 2) **abstraktne mõiste või nähtus:** *aade, algupära, suund, tajuj;*
- 3) **omadus:** *lummus, hurm.*

Nii adjektiivide kui ka verbide juures on konkreetsete sõnade osakaal kõikide sõnade hulgas võrdlemisi väike, kuid palju on tulemusi, omadusi, (meele)seisundeid ja kogemuslikkust väljendavaid sõnu, näiteks *hämmastuma, ihalema, masendama, nautima*.

3.1.3. Noomenite muuttüübid

Käändsõnade tabelisse on kokku pandud nii nimi- kui omadussõnad. Liitsõnad, millel ÕS-is sõnaartikli juurde sõnatüüpi märgitud pole, olen välja jätmise asemel paigutanud käändtüüpidesse vastavalt sellele, kuidas käändub nende põhitüvi, näiteks *ülikool – kool, üliõpilane – õpilane, virvatuli – tuli*. Tüüpsõna puudub sõnadel *ale* ja *rekka*, millest kumbagi ei ole üheski sõnaraamatus mainitud, ning sõna *lummus* võib käänduda nii 12. kui ka 13. käändtüübi järgi. Kõikide käändtüüpide numbrid ja tüüpsõnad on siin ÕS 2006 järgi. Avatud ja suletud muuttüüpidesse on nad kategoriseeritud 2007. aasta „Eesti keele käsiraamatu“ alusel, mille järgi loetakse avatud muuttüüpideks tüüpe, kuhu uute laenudega saab sõnu juurde tulla, kui algvorm tüübile vastab. Suletud muuttüübid on need, kus on ainult kindla struktuuriga omasõnad või vanemad laenud ning suletud muuttüüpidesse tuleb sõnu juurde ainult regulaarsete ja produktiivsete tuletusmallidega tuletatud sõnade näol.

Tabel 2. Soome keelest laenatud noomenite muuttüübid.

Tüüpsõna ÕS 2006 järgi	Sõnade hulk
3: <i>pesa</i>	12
5: <i>tuli</i>	1
7: <i>ratsu</i>	4
8: <i>õpik</i>	21
9: <i>redel</i>	5

11: <i>raudne</i>	1
12: <i>oluline</i>	6
13: <i>soolane</i>	6
20: <i>paks</i>	11
21: <i>külm</i>	10
22: <i>õrn</i>	6
25: <i>hein</i>	1
30: <i>suur</i>	1
31: <i>mõte</i>	11
33: <i>ratas</i>	3

56 sõna (tüübid *pesa, tuli, ratsu, õpik, redel, raudne, oluline, soolane*) on astmevahelduseta, kuid *redel*-tüüpi sõnad on lõpuvahelduslikud. 29 sõna (tüübid *suur, külm, õrn, hein*) on nõrgeneva astmevaheldusega, 14 sõna (tüübid *mõte, ratas*) on tugevneva astmevaheldusega. Enamik astmevahelduslikest sõnadest on vältevahelduslikud, aga leidub ka üksikuid laadivahelduslikke, näiteks *ind : innu*.

65 sõna (62,5% käändsõnadest) kuuluvad avatud muuttüüpidesse. Neist kõige rohkem ehk 21 (~20,2% kõikidest käändsõnadest) kuuluvad *õpik*-tüüpi sõnade hulka, nagu *isekas, mugav, nauding* ja *soosik*. Neid iseloomustab astmevahelduse puudumine, ainsuse osastava lõpp on *t* ja mitmuse omastava lõpp *te*: *isekat : isekate, mugavat : mugavate* ja nii edasi. See-eest nende soomekeelsed vasted on tihti astmevahelduslikud: *itsekäs : itsekkään* ja *isekas : iseka, nautinto : nautinnon* ja *nauding : naudingu*. On ka sõnu, mis juba soome keeles astmevahelduseta olid: *mukava : mukavan* ja *mugav : mugava*.

5 sõna (~4,8%) on kuuluvad *oluline* tüüpi, 5 sõna (~4,8%) kuuluvad *soolane* tüüpi. Nende hulgas on nii substantiive (*lummus, saavutus, tehas*) kui ka adjektiive

(*suhteline, tavaline, ligane*). Eesti keeles neil sõnadel astmevaheldus puudub ja kõikidel neist on ainsuse omastava käände tunnuseks *se*. Seevastu soome keeles on Vs-lõpulistel sõnadel erinevad käändelõpud ning mõned neist on astmevahelduslikud: *tehdas : tehtaan, saavutus : saavutuksen*. Lisaks sellele kuulub eesti keeles nendesse käändtüüpidesse *lane-lõpuline üliõpilane : üliõpilast*, mille soomekeelne vaste *ylioppilas : ylioppilasta* on lAs-lõpuline ja seega teiste põhimõtete järgi käänduv, kuid nende käänamise vormid langevad vähemalt ainsuse nimetavas ja osastavas kokku, luues mulje samast käänamisviisist. (Remes 1990: 669)

12 sõna (~11,5%) käänduvad sõna *pesa* järgi: *algupära, lelu, rivi, tagi* ja *taju*. Nendel sõnadel puudub astmevaheldus, ainsuse osastaval puudub käändelõpp, mitmuse omastav moodustatakse *de* abil: *lelu : lelu : lelude*. Nendel sõnadel puudub ka soomekeelsetel vastetel astmevaheldus (*lelu : lelun : lelua, taju : tajun : tajua*), kui välja arvata sõnale *tagi* vastav *takki*, mis on astmevahelduslik: *takki : takin : takkia*.

Lisaks sellele kuuluvad 4 sõna (~3,8%) tüüpi *ratsu*. Nad ei ole astmevahelduslikud, ainsuse osastava formatiiv on *t* ja mitmuse omastava formatiiv on *de*: *hüve : hüvet : hüvede* ja *pahe : pahet : pahede*. Nende soomekeelsed vasted *pahe* ja *hyve* on *e*-tüvelised sõnad ja käänduvad nagu *hyve : hyveen : hyvettä : hyveiden* ja *pahe : paheen : pahetta : paheiden*, seega siis võrdlemisi sarnaselt sellele, kuidas neist saadud laensõnad eesti keeles käänduvad.

Astmevahelduslikult käänduvad *siil*-tüübi sõnad (ÕS-is kuuluvad need sõnatüüptide 20-22 alla), mida analüüsitud sõnade hulgas on 27 ehk umbes 25,9% kõikidest analüüsitud käändsõnadest. Omasõnades ja vanemates laenudes esineb selles tüübid laadimuutust ning lõpumuutust $0 \rightarrow a$, $0 \rightarrow e$, $0 \rightarrow u$. (EKK: 324-325) Tüüpsõna *õrn* järgi käänduvad *jäik, seik* ja *taust* ning on sarnased sellele, kuidas samu soomekeelseid sõnu käänatakse: *jäik : jäiga : jäika* ja *jäykkä : jäykän : jäykkää*. Tüüpsõna *külm* järgi käänduvad näiteks *suund : suuna, ühiskond : ühiskonna* ja *julm : julma*, võrdluseks *suunta : suunnan, yhteiskunta : yhteiskunnan* ja *julma : julman*. Sõna *paks* järgi käänduvad näiteks *ind, raev, riiht*. Neid iseloomustab lisaks astmevahelduslikkusele ka tunnuse puudumine ainsuse osastavas ning *de* mitmuse omastavas: *ind : innu : indu : indude, raev : raevu : raevu :*

raevude. Nende soomekeelsetel vastetel on nii astmevahelduslikke kui ka astmevahelduseta sõnu: *into : innon : intoa, raivo : raivon : raivoa*.

Viimaseks kuuluvad avatud tüüpidest 5 sõna (~4,8%) *redel*-tüübi sõnade hulka: *näidend, sangar ja tanner*. Ainsuse osastava tunnuseks on nendel sõnadel *t*, mitmuse omastava tunnuseks *te*: *näidend : näidendit : näidendite, sangar : sangarit : rangarite*.

Ka *ale* ja *rekka* kuuluksid oma käänamisega (*ale : ale : alet ja rekka : rekka : rekkat*) avatud muuttüüpi, tüüpsõnaks võiks neile olla *ratsu*: kummalgi sõnal ei esine käänamises astmevaheldust, ainsuse osastava formatiiviks on *t*, mitmuse omastavas on formatiiviks *de*.

37,5% analüüsitud käändsõnadest kuuluvad suletud muuttüüpidesse, neist 3 ehk umbes 2,9% kõikidest käändsõnadest (*virvatuli, ilmne, esimees*) on analüüsitud sõnadest ainsad, mille tüüpsõnadeks olid ÕS-is märgitud vastavalt *tuli, raudne ja suur*. Kõik neist käänduvad sarnaselt oma soomekeelsetele vastetele: *virvatuli : virvatule ja virvatuli : virvatulen, ilmne : ilmse ja ilmeinen : ilmeisen, esimees : esimehe ja esimies : esimiehen*.

3 sõna (~2,9%) tüüpsõnaks on *ratas*: *harras : harda, reibas : reipa, uljas : ulja*. Need sõnad on tugevneva astmevaheldusega ning käänduvad sarnaselt sellele, kuidas käänduvad soomekeelsed sõnad: *harras : hartaan, reipas : reippaan, uljas : uljaan*. Erinevusteks on eesti keeles lõpukao tulemusena tekkinud lühemad käändelõpud ning see, kuidas eesti ja soome keeles märgitakse tugevaid ja nõrku konsonante.

Lõpuks on analüüsitud käändsõnadest 11 ehk umbes 10,6% *mõte*-tüüpi. Neid iseloomustab tugevnev astmevaheldus, tavaliselt *e*-ga lõppemine, lõpuvahelduseta tüvi ja mitmuse omastava moodustamine nõrgaastmelise tüve põhjal formatiiviga *te*. (EKK: 333) Nende hulka kuuluvad näiteks *toode : toote, aare : aarde, suhe : suhte* (vrd *tuote : tuotteen, aarre : aarteen, suhde : suhteen*).

3.1.4. Verbide muuttüübid

Pöördsõnad on võrreldes käändsõnadega vähem erinevate tüüpsõnade alla jagunenud: kui eri käändsõnadel oli kokku 15 tüüpsõna, siis pöördsõnadel on neid 10, kusjuures *viljelema* pöördub nii 50. kui ka 53. tüüpsõna järgi ja on ka ainuke, mis 53. tüüpsõna järgi pöördub. Enamik neist pöördub astmevahelduseta.

Tabel 3. Soome keelest tulnud verbide muuttüübid.

Tüüpsõna ÕS 2006 järgi	Sõnade hulk
50: <i>elama</i>	16
51: <i>muutuma</i>	19
52: <i>kirjutama</i>	31
53: <i>tegelema</i>	1
55: <i>õppima</i>	8
58: <i>saatma</i>	3
61: <i>laulma</i>	1
67: <i>hüppama</i>	7
68: <i>tõmbama</i>	3
69: <i>õmblema</i>	4

Astmevahelduseta pöörduvad 67 sõna (tüübid *elama*, *muutuma*, *kirjutama*, *tegelema*), kusjuures 1 neist on lõpukahelduslik ja *tegelema*-tüüpi. Nõrgenev astmevaheldus esineb 12 sõnas (tüübid *õppima*, *saatma*, *laulma*), tugevnev astmevaheldus esineb 14 sõnas (tüübid *hüppama*, *tõmbama*, *õmblema*).

31 sõna ehk umbes 33,7% analüüsitud pöördsõnade tüüpsõna on *kirjutama*: need on astmevahelduseta vähemalt 3-silbilise tüvega pöördsõnad, näiteks *alistama*,

ennustama, muserdama. Soome keeles on nende hulgas nii astmevahelduseta kui ka nõrgeneva tüvega astmevahelduslikke sõnu, näiteks *lähetama : lähetan ja lähettää : lähetan, alistama : alistan ja alistaa : alistan*.

elama-tüüpi sõnu oli analüüsitud sõnade hulgas 16, nagu *ihalema, kangastuma, levima*. Need sõnad on astmevahelduseta ja kasutavad kõikides pööretes sama tüve, välja arvatud *viljelema*, millel *da*-tegevusnimes, *nud*-kesksõnas ja umbisikulises tegumoes konsonanttüvelised teiste *ele*-liiteliste sõnade kombel konsonanttüvelised alternatiivvormid: *viljele/da ~ viljel/da, viljele/nud ~ viljel/nud, viljele/takse ~ viljel/dakse* ja nii edasi. Soomekeelsete sõnade hulgas on nii astmevahelduslikke kui ka astmevahelduseta sõnu: *kokea:koen*, aga ka *anoa:anon*.

19 sõna pöörduvad *muutuma* järgi, näiteks *hääldama, käituma, loobuma*. Eesti keeles on nad kõik astmevahelduseta, kuid nende soomekeelsed vasted on nõrgeneva astmevaheldusega (näiteks *eeldama : eeldan ja edellyttää : edellytän, hääldama : hääldan ja ääntää : äännän*), välja arvata *säilima : säilin ja säilyä : säilyn* paari puhul.

õppima järgi käänduvad 8 sõna, nende hulgas näiteks *häirima, kaikuma, matkima* ja *nautima*, kõik neist on *i*- ja *u*-lõpulised kahesilbilised nõrgeneva tüvega sõnad: *häirida : häirin, kaikuda : kaigun, matkida : matkin*. Soome keeles on mõned neist samuti nõrgeneva astmevaheldusega, nagu *kaikua : kaiun* ja *nauttia : nautin*, aga *loitsia : loitsin* ja *matkia : matkin* on see-eest astmevahelduseta ning näiteks *häiritä : häiritsen* on tugevneva tüvega.

3 sõna (*säästma, veetma, väitma*) kuuluvad *saatma*-tüüpi. Need sõnad on lõpuvahelduslikud: *da*-tegevusnimi moodustatakse lähtetüvest, aga olevikuvormid moodustatakse muutetüve põhjal. (EKK: 359) Lisaks nendele on astmevahelduslik ja nõrgeneva tüvega ka *möönma*, mis pöörduv *laulma* järgi.

Astmevahelduslikud ja tugevneva tüvega on analüüsitud pöörd sõnadest 14 (~15,2% pöörd sõnadest). Neist 5 pöörduvad *hüppama* järgi (näiteks *lakkama, seirama, solvama, vihjama*), 3 *tõmbama* (*kohtama, riündama, valdama*) ja 4 *õmblema* järgi (*kohtlema, näitlema, teesklema, veetlema*). Esimesed neist on kahesilbilise tüvega kolmandas vältes sõnad, mis alluvad vältevaheldusele ja algvormi sobiva struktuuri korral ka pikkusmuutustele. (EKK: 363-364) *õmblema* alla kuuluvad

kahesilbilised kolmandavärtelised *le*-sõnad, milles liitele eelneb konsonant. Nendel sõnadel on pöördvormistik üsna lähedane sellele, kuidas pöörduvad nende soomekeelsed vasted: *kohtlema* ja *kohtelemaan*, *kohelda* ja *kohdella*, *kohtlen* ja *kohtelen*.

3.1.5. Häälikulised muutused

Enamik soome laensõnu eesti keeles on jäänud võrdlemisi lähedaseks sellele, millised on need sõnad soome keeles. Muutused, mis on toimunud, vastavad suures osas keeleajaloolistele arengutendentsidele, kuna paljud nendest sõnadest on eesti keelde toodud teadlikult ja toojateks olid keeleteadlased, kes toetusid sõnade eesti keelele sobivamaks muutmisele just keeleajaloole. Samas on sõnu, milles on säilinud eesti keelele võõrapäraseid jooni, nagu *ht* sõna keskel sõnas *haihtuma*. Järgnevalt toon välja kõige sagedasemad häälikulised muutused.

1. Sõnadest on kadunud vokaalharmonia nii sõna algvormis kui ka ülejäänud käänd- ja pöördvormides, nagu *pätevä* : *pätevän* ja *pädev* : *pädeva*, *lähettää* > *lähetama*. Huvitav on see, et verbides on vokaalharmonia kadumisel y võinud võtta eesti keeles nii kuju *i* kui ka *u*: *hämmästyä* > *hämmastuma*, *siirtyä* > *siirduda*, *kiintyä* > *kiinduda*, aga ka *näytellä* > *näitlema*, *säilyä* > *säilida*, *jäykkä* > *jäik*. Sõnapaarid *käyttäytyä* > *käituda* on y muutunud kahel viisil: rõhulises silbis sai sellest *i* ja järgsilbis *u*, lisaks sellele on see sõna eesti keeles tunduvalt lühem kui soome keeles.
2. Tüüpiliselt toimub soome keeles vokaaliga lõppenud sõnade eesti keelde üle toomisel ka lõpukadu: *erakko* > *erak*, *suunta* > *suund*, *tulva* > *tulv*. Samas on ka toimunud lõpukao puhul jäänud tüvevokaal tavaliselt samaks, näiteks sõnades *julma:julman* ja *julm:julma*, *seikka:seikan* ja *seik:seiga*. Sama on toimunud ka kõnekeeles. Lisaks sellele võivad lüheneda ka liited, nagu soome *-ari*, millele vastab eesti *-ar*.
3. Soome keeles on diftonge, mida eesti keeles ei esine. Laenamisel on need kas asendatud ühe pika vokaaliga, nagu *myöntää* > *möönama* ja *tuote* >

toode, samaväärse diftongiga, näiteks *näytellä* > *näitlema*, või ühe lühema vokaaliga, nagu *epämääräinen* > *ebamäärane* ja *likainen* > *ligane*. Viimane neist on toimunud eelkõige omadussõnades, kus on selle põhjuseks sõna eesti keele toomisel tüvest *i* kadumine.

4. Sõnade lõpus ja rõhututes silpides on *o* muutunud *u*-ks: *anoa* > *anuma*, *innostaa* > *innustama*. *u* oleks sõna lõppu tulnud ka näiteks siis, kui *osasto* oleks eesti keelde tulnud kujul **osastu*, kuid see toodi üle teise liitega: *osakond*. *o* muutub *u*-ks ka siis, kui *o* nominatiivis sõna lõpust toimunud lõpukadude pärast kadunud on, kuid sel juhul toimub see käänetes, mida lõpukadu nii mõjutanud ei ole, näiteks *erakko:erakon* ja *erak:eraku*, *raivo:raivon* ja *raev:raevu*.
5. Soome tugevad klusiilid on eestikeelses häälduses ja kirjapildis tavaliselt nõrgenenud: *into* > *ind*, *suunta* > *suund*, *tuote* > *toode*, *pätevä* > *pädev*. Samas ei ole see nõrgenemine olnud väga drastiline, kuna eestlased tajuvad soome kirjapildis sõna keskel asuvaid lühikesi tugevaid klusiile nõrgematena kui eesti keeles ning eestlaste nõrgad klusiilid on tugevamad kui soome helilised nõrgad klusiilid, nii et vokaalide vahel on eestlaste *d* ja soomlaste *t* peaaegu sama häälik. Eesti keeles sõnade lõppu jäänud klusiilide puhul ei olegi võrreldes soome keelega mingit erinevust, näiteks *erakko* > *erak*.
6. Soome laensõnad on lisaks lõpukadudele läbi teinud lühenemise ka sõnade keskel, kus järgsilpides lühenevad pikad vokaalid ja geminaadid: *alkeellinen* > *algeline*, *suhteellinen* > *suhteline*. Näiteks sõnas *edellyttää* on kadunud ka *d*: eesti keeles on see sõna *eeldada*. Samas vastab see sellele, kuidas eesti ja soome keeles on muutunud muud tüvest *esi-* moodustatud sõnad, nagu *edellinen* ja *eelmine*, *edessä* ja *ees*. Mõnel juhul on sisekadu vähem märgatav, sest vokaal läheb kaduma ainult mõnedes vormides, muutes mõned soome keeles vokaaltüvelisteks jäänud vormid eesti keeles konsonanttüvelisteks, nagu on toimunud ajalooliselt eesti ja soome omasõnades, nagu *kand/nud* ja *kanta/nut*, *naer/nud* ja *naura/nut*. (Remes 2009: 51)

7. Soome laensõnades on toimunud ka geminaatide lühenemine, nagu sõnades *aarre > aare, kuitti > kutu, tavallinen > tavaline*.
8. *hd* ühenditest on eesti keeles *d* kaduma läinud: *kohdella > kohelda, suhde > suhe, tehdas > tehas*. Tõepoolest on see kadunud sõnadest *tehdas*, kus sõnas eesti *tehas* ei ilmu see enam mingil juhul teistes vormides tagasi (vrd soome *tehdas* : *tehtaan*, eesti *tehas* : *tehase*), *lohduttaa* ja *kohdella*, mille puhul läheb *d* eesti keeles sõna kõikides pööretes kaduma, sest *da*-tegevusnimes ja umbisikulises tegumoes ilmuv *d* (*kohelda, koheldakse, koheldud*) on seotud pöördelõpuga, mitte sõna keskel olnud nõrga konsonandiga, kuid sõna *suhde* järgi tuletatud sõnas *suhe* on see teistes vormides säilinud: *suhde* : *suhteen* ja *suhe* : *suhte*.
9. Rõhututes silpides on toimunud pikkade vokaalide lühenemine, näiteks *alkeellinen > algeline* ja *suhteellinen > suhteline*. See on võrreldav pikkade geminaatide lühenemisega: mõlemad protsessid on toimunud seetõttu, et eesti keeles on keelekasutajale pikk häälik rõhutus silbis hääldamisel ebaloomulik.

Loomulikult on sõnu, kus on toimunud rohkem kui üks nendest muutustest, näiteks *jäykkä* on läbi teinud vokaalharmoonia kadumise, lõpukao ja diftongi muutumise, sõnas *suhteellinen* on toimunud geminaadi ja pika vokaali lühenemine ja nii edasi.

3.2. Kohanemine kõnekeeles

Soome laensõnade kohanemist eesti kõnekeeles on uurinud Mai Loog. Mai Loog on esile toonud, et kõnekeelde tulnud soome laenude seas esineb nii häälduslikult kui kirja-pildiliselt suurt varieerumist, aga on mõned üldisemad seaduspärasused, mis on keelekasutajate seas kasutusel olevates sõnades toimunud muutuste puhul täheldatavad:

- enamik soome tugevaid klusiile on eesti häälduses nõrgenenud: *erigois, pibo, poiga, pugu*

- soome tugeva klusiili gemineeriumine: mõnel juhul tuleb selle asemele eesti keele II välde: *fürka* – *fyrkka*, *juopo* – *juoppo*. Tavaliselt geminaat siiski säilib: *herkku*, *hattu* jne.
- paiguti vastandub sellele nõrgenemisele püüid mõnd klusiili tugevana hoida, näiteks mitmuse tunnuse *fargut*, *kengät*, *housut*
- soome helilised *b*, *d*, *g* on muutunud helituteks leenisklusiilideks. Soome slängisõna *diggari* jõudis eesti keelde kujul *tikkari*, kuna eestlasele on heliliste klusiilide hääldamine harjumatu ja algul keeruline.
- *f* muutub *v*-ks ja *hv*-ks: *vinska* < *finski*
- palatalisatsiooni levik on ebahühtlane ja soomepärasemat hääldust taotlevatel noortel seda ei esine
- järgsilpidest lähevad algupärased *ä*, *ö*, *y* kaduma: *hyva*, *järjestama*, *kesa*, *selva*, *tütto*, *siintar*

Paljudel juhtudel sõna lüheneb keelekasutuses ning sõna lõpust võib vokaal kaduma minna. Näiteks *-ari* liide soome keeles, *-ar* eesti keeles: *rokkari* > *rokkar*. Mõnes sõnas on vokaal siiski säilinud, võib-olla on sellele kaasa aidanud sõna mitmuslik kasutus: *sammariid*. Sõnade lühenemine on seotud fennismi vanusega: uuemad on väga soomepärased, vanemad on lühemaks „kulunud“. (Loog 1988: 88-89)

Kokkuvõte

Soome keelest eesti keelde tulnud sõnad on üsna ainulaadsed selles mõttes, et enamik neist on eesti keelde toodud teadlikult keele rikastamiseks ja arendamiseks. Enne 19. sajandit tuli soome keelest laene eesti keelde võrdlemisi vähe, välja arvatud soomepärasused ja oletatavad laenud kiriklikes tekstides, mis tihti kirjutati soomekeelsete tekstide põhjal ja mille tõlkijateks olid sageli soome pastorigid.

Laenude tekkimise ja toomise kõrgaeg oli 19. sajandi keskpaigast alates kuni 20. sajandi esimeste kümnenditeni, mil sellega tegelesid aktiivselt ka eesti keeleteadlased eriti sel perioodil, kui püüti välja töötada ühtseid keelenorme kõikidele keeleteadlastele üle Eesti, kusjuures 20. sajandi alguses püüti juba pigem tulnud sõnu süstematiseerida ja keelekorraldusliku poolega tegeleda, mitte enam massiliselt uusi sõnu keele rikastamiseks üle tuua. Pärast seda perioodi uute laenude hulk vähenes, kuna ajal, kui Eesti kuulus Nõukogude Liitu, tauniti keelde uute soomepärase väljendite toomist. Uuesti hakkas laene eesti keelde tulema 1980. aastate lõpust alates, kuid seekord juba eesti kõnekeelde, mitte kirjakeelde.

Pärast mõningaid muutusi on soome laenud omandanud väga eestipärase struktuuri ja mõned neist kuuluvad vormistikult suletud muuttüüpidesse. Üldiselt jagunevad need laensõnad üsna mitmesse erinevasse käänd- ja pöördtüüpi, kuid verbid on jaotunud vähemate tüüpide vahel. Paljudes nendest sõnadest on astmevaheldus laenamisel kadunud, kuid nende hulgas esineb nii välte-, laadi- kui ka lõpuvahelduslikke sõnu. Hääliliselt toimunud muutused vastavad suuresti sellele, millised erinevad muutused on eesti ja soome keeles toimunud ajalooliselt. Erinevalt tüüpilistest laensõnadest on soome laensõnu tulnud ka muidu üsna väheproduktiivsetesse muuttüüpidesse ning üsna arvestatav hulk soome laensõnadest on säilitanud eesti keelde tulemisel astmevahelduse, kuigi see ei ole alati tingimata täpselt selline, nagu soomekeelsel sõnal see oli.

Kirjandus

- Aavik, Johannes* 1912. Soome sõnad Eesti kirjakeeles. - „Eesti kirjandus“ nr 1, lk 10.
- Aavik, Johannes* 1921. Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastik. Tallinn: A. Keisermann'i kirjastus.
- Campbell, Lyle* 1996. Phonetics and Phonology. Kontaktlinguistik : ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = Contact linguistics : an international handbook of contemporary research = Linguistique de contact : manuel international des recherches contemporaines. Halbband 1 / herausgegeben von Hans Goebel ... [et al]. Berlin; New York: de Gruyter, lk 98-103.
- EES = *Metsmägi, Iris, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar* 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Eesti kirjakeele tekstikorpused; <http://www.cl.ut.ee>
- EKK = *Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross* 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt, Tiiu* 1995. Soome keele kütkes. – Keel ja Kirjandus nr 1, lk 9-19.
- Hausenberg, Anu-Reet* 2009. Kuhu lähed, eesti keel? Sõnavara muutumine jätkub. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 249-259.
- Hoffer, Bates L.* 1996. Borrowing. Kontaktlinguistik : ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = Contact linguistics : an international handbook of contemporary research = Linguistique de contact : manuel international des recherches contemporaines. Halbband 1 / herausgegeben von Hans Goebel ... [et al]. Berlin; New York: de Gruyter, lk 541-549.
- Kasik, Reet* 1991. Derivatiivsetest laenudest. *u*-liitelised verbid eesti ja soome keeles. Keel ja Kirjandus 1991, nr 8, lk 466-476.
- Kasik, Reet* 2000. Kas *surfima* või *surfama*? Keel ja Kirjandus 2000, nr 12, lk 889-890.
- Kask, Arnold* 1970. Eesti kirjakeele ajaloo 2. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, lk 409–433.

- Loog, Mai* 1988. Soome mõjusid Tallinna noorte keelekasutuses. – Keel ja Kirjandus 1988 nr 2 ja 3, lk 83-89 ja 144-148.
- Raun, Alo* 1982. Eesti keele etümoloogiline teatmik. Brampton: Maarjamaa.
- Remes, Hannu* 1990. Soome laensõnade muutmine eesti keeles. – Keel ja kirjandus nr 11, lk 666-669.
- Remes, Hannu* 2009. Muodot kontrastissa Suomen ja viron vertailevaa taivutusmorfologiaa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Rätsep, Huno* 2002a. Ühist ja sarnast eesti ja soome keele sõnavaras. Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, lk 216-228.
- Rätsep, Huno* 2002b. Soome laenudest eesti kirjakeeles. Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, lk 229-240.
- Rätsep, Huno* 2002c. Johannes Aavik ja soome laenud. Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, lk 246-259.
- Pedaja, Kati* 2006. Uute laensõnade kohanemine eesti keele morfoloogilise süsteemiga. Tartu: Tartu Ülikool.
- ÕS = Erelt, Tiiu, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik* 2006. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Finnish loanwords in Estonian. *Summary*

The goal of this research is to analyse Finnish loanwords that have been borrowed into Estonian and describe the morphological and phonological changes in them. 202 loanwords were examined and categorised according to the changes that these words had gone through.

Nearly half of the examined loanwords were verbs: 45,5% were verbs, 36,6% were nouns and 14,9% were adjectives. Most of them have been borrowed either in the end of the 19th century or in the beginning of the 20th century to enrich the Estonian language and have intentionally been modified by linguists to remove any foreign elements from those words to make them more familiar and easier to use for the normal language users.

This study is divided into three parts: 1) a short overview of loanwords, the general patterns in borrowing words from one language to another and the reasons for borrowing words, 2) an overview of the history of loanwords in Estonian, 3) an analysis of the lexical categories, morphology and phonology of Finnish loanwords in Estonian.

After going through the changes described in this study the Finnish loanwords in Estonian have acquired a structure that does not seem foreign to native speakers of Estonian in most cases – for example, the word *üritama* was adapted after losing the vowel harmony in *yrittää*. However, some words have retained somewhat foreign attributes, such as *ht* in *haihtuma*. These changes correspond to the historical changes in Estonian and Finnish that created the differences between the two languages.

Lisa. Sõnaloend

Töö lisas on esitatud analüüsi aluseks olevad sõnad tähestiku järjekorras. Kokku on seal 202 sõna, millest valdav enamik on määratud soome keelest tulnud laensõnaks 2012. aastal ilmunud „Eesti etümoloogiasõnastiku“, Johannes Aaviku „Uute sõnade ja vähem tuntud sõnade sõnastiku“ või Alo Rauni „Eesti keele etümoloogilise teatmiku“ põhjal, kuid mõnele neist on olnud allikaks ka Kati Pedaja 2006. aasta magistritöö või Huno Rätsepa artikkel „Johannes Aavik ja soome laenud“.

Iga märksõna juurde on lisatud nende kohta käiv teave sellises järjekorras:

- 1) märksõna poolpaksus kirjas;
- 2) sulgudesse pandud allikas, mille järgi sõna soome laenuks on määratud;
- 3) soomekeelne algkuju poolpaksus kirjas ja selle eestikeelne tõlge;
- 4) ÕS 2006 järgi sõna tähenduse seletus, märkused kasutuse kohta ja näitelauseid;
- 5) kui sõna 2006. aasta ÕS-is ei leidu, siis Eesti Kirjakeele Korpusest (<http://www.cl.ut.ee>) võetud näitelauseid.

ÕS-ist on lisatud iga sõna juurde info järgmisel kujul: poolpaksus kirjas märksõna, nurksulgudes muuttüübi number ja käänamise või pööramise vormid, sõna tähenduse seletus kaldkirjas, eriala näitavad lühendid ja märgendid, märksõnast saadud tuletised ja liitsõnad, näitelauseid tähenduse täpsustamiseks.

Tekstikorpusest võetud näitelauseid kirjaviiis on jäetud muutmata.

aade (Aavik 1921)

aate mõte, idee

ÕS 2006: **aade** <31: .aate, aadet> *ülev mõte*

aare (Aavik 1921)

aarre varandus, aare

ÕS 2006: **aare** <31: .aarde, aaret> (*peidetud*) *väärisvara; ülele miski v keegi väga väärtuslik*

ahker (EES)

ahkera usin, virk, agar

ÕS 2006: **.ahker** <8: .ahkra, .ahkrat> MURDES *hakkaja, igale tööle valmis, kärmas*

aine (Aavik 1921)

aine aine, materjal, mateeria

ÕS 2006: **aine** <31: .aine, ainet>. Tahke aine *tahkis*. Ainete ringkäik (*looduses*) = aine+ringe. Maitse+aine, toime+aine, kütte+aine *kütus*, ründe+aine SÕJ, kleep+aine, lihv+aine. Kiud+aine, värv+aine, valk+aine BIOL, kõhr+aine ANAT. Toite+aine, parem: toit+aine, vrd toidu+aine. ANAT (*ajus*): valge+aine ja hall+aine. Aher+aine mäend. Toor+aine toore. Anti+aine FÜÜS.

aistima (EES)

aistia aistida

ÕS 2006: **.aistima** <55: .aistida, aistin> PSÜHH *meelte kaudu vastu võtma*. Aistib lõhnu, helisid. Aistimis+võime

aldis (Raun 1982)

altis vastuvõtlik, tundlik, aldis; nõustuv, soostuv

ÕS 2006: **al'dis** <34: .al'ti, al'dist; millele> vastuvõtlik, kergesti mõjutatav

ale (Pedaja 2006)

ale soodusmüük, odav väljamüük

ÕS 2006: –; *allahindlus*

* Praegu peaks poodides **ale** ka olema, niiet saad alla ka suht kõvasti. ise ostsin ka u samal ajal ja hinnad olid suht all ikka. (Mägijalgratta sport - Planet Foorumid, cobra159)

* Nõmme teel (peale Tammsaare tee risti) ka suht normaalne burgerikoht, varem oli ainult putka aga tükk aega tagasi mingi katusealune ka aretatud söömiseks, ei pea enam lageda taeva all järama. Pollaritel ja turvakatel seal mingi söögi/joogi **ale** ka. (Hamburger - Planet Foorumid, FreakY)

algupära (Aavik 1921)

alkuperäinen algupärane, põline, ehtne, originaalne, autentne

ÕS 2006: **algu+pära** <3: -pärasse ja -.pärra> *päritolu, põlvnemine*

alistama (Aavik 1921)

alistaa alistada, alla suruda, rõhuda

ÕS 2006: **alistama** <52> *alla heitma, vastupanu murdma*

ammendama (EES)

ammentaa ammutada; tõsta; ammendada

ÕS 2006: **ammendama** <52> *tühjaks ammutama, tühjendama*. On end, oma jõuvarud, võimalused ammandanud. Päevakord on ammandatud

anastama (Aavik 1921)

anastaa varastada; anastada, vallutada

ÕS 2006: **anastama** <52> *vägivaldselt omastama, vallutama, okupeerima*

anuma (Aavik 1921)

anoa taotleda, paluda

ÕS 2006: **anuma** <50> *tungivalt paluma*

arvustama (EES)

arvostaa lugu pidada, hinnata; hinnangut anda

ÕS 2006: **arvustama** <52> *kritiseerima; kriitikuna hinnangut andma*. Arvustab ülemust, valitsust; etendust, romaani. Arvustav märkus, pilk (*kriitiline*). Räägib sõbrannast arvustavalt v arvustamisi

ebamäärane (Aavik 1921)

epämääräinen ebaselge, selgusetu, hämar

ÕS 2006: **eba+määrane**. Ebamäärane mulje, värv. Ebamääraselt. Ebamäärasus

eeldama (Raun 1982)

edellyttää oodata, eeldada, nõuda

ÕS 2006: **.eeldama** <51> Töö eeldab oskusi (*nõuab eeldusena*). Mille põhjal sa eeldad, et .. (*arvad, oletad*)

ehe (EES)

eheä terve, ehe; ühtlane, täiuslik

ÕS 2006: **ehe** <8:-da> *keemiliselt puhas, ühest ainest koosnev; rikkumatu*. Ehe kuld. Ehedad tunded, ehe murdekeel

ennistama (EES)

entistää ennistada; restaureerida; parandada

ÕS 2006: **ennistama** <52> *endisesse seisukorda seadma; ka JUR. Hoonet ennistati (restaureeriti)*. Mees ennistati tööle, ametisse. Tema õigused ennistati

ennustama (Aavik 1921)

ennustaa ette kuulutada, märkida, tähendada, viidata

ÕS 2006: **ennustama** <52> *ette kuulutama*. Seda ei osanud keegi {ette ennustada} ennustada. Ta näoilme ei ennusta head

erak (Aavik 1921)

erakko eremiit, erak, üksiklane

ÕS 2006: **erak** <8:-u> üksiklane. Erak+munk. Erak+vähk ZOO

eri (Aavik 1921)

eri omaette, eraldi, erinev

ÕS 2006: **eri** *erinev, lahknev, erisugune*; eraldi olev Vastuvõtt on iga päev eri ajal (*ise*). Eri tüüpi väljaanded (*eritüübilised*). Novell ilmub eri raamatuna (*omaette, eraldi*). Poolsada {eri taimeliiki} → taimeliiki

eristama (EES)

eristää isoleerida, eraldada

ÕS 2006: **eristama** <52; mille-mida millest> *diferentseerima, vahet tegema, lahus hoidma*. Ei erista punast rohelisest v punast ja rohelist *ei tee punase ja rohelise vahel vahet*. Portugallast v portugallase eristab hispaanlasest see, et ..

eriti (Aavik 1921)

erittäin eriti, väga, erakordselt

erityisesti eriti, just, nimelt

ÕS 2006: **eriti**. Armastab lilli, eriti roose (*iseäranis*). Eriti täpne *väga täpne, ülitäpne*

esimees (Rätsep 2002)

esimies juhataja, ülemus, boss

ÕS 2006: **esi+mees** <30:mehe, meest, mehesse; meeste, mehi, meestesse ja mehisse> Ühistu esimeheks valiti Mari Järv, ase+esimeheks Jüri Jõgi. Linnakohtu esimees

haihtuma (Aavik 1921)

haihtua haihtuda, olematuks muutuda, kaduda, hävida

ÕS 2006: **.haihtuma** <51> *lenduma, õhku laiali hajuma*. Lõhn, udu, eeter, tolm haihtub. Tusk, vaimustus, unistused on haihtunud

haja-, näiteks **hajameelne** (EES)

haja-, **hajamielinen** hajameelne

ÕS 2006: **haja+.meelne** *laokil mõtetega*. Hajameelsus

harras (Aavik 1921)

harras südamlik, harras, kirglik

ÕS 2006: **harras** <33:.harda, harrast> *sügavalt aukartlik, pühalik*. Harras palve, vaikus

harrastama (EES)

harrastaa harrastada

ÕS 2006: **harrastama** <52; mida> (*millegi vastu*) *huvi tundma; (mingil alal) tegutsema (nii kutselise kui ka amatöörina)*. Harrastab maalimist, koorilaulu, tennist, kalapüüki, aiatööd, heategevust

heiastama (EES)

heijastaa peegeldada, tagasi heita

ÕS 2006: **heia**stama <52> *tagasi peegeldama*

hetk (Aavik 1921)

hetki hetk, viiv, silmapilk

ÕS 2006: **hetk** <21:hetke, .hetke; mitm om .hetkede, mitm os .hetki> Üks hetk! Hetkel (*just*) *nüüd, parajasti*. Jõude+hetk, puhke+hetk, õnne+hetk, nõrkus+hetk. {Aja+hetk} → hetk. Hetke+inspiratsioon, hetke+olukord. Hetk+kiirus, hetk+püsi SPORT (*võimlemises*), hetk+võimsus EL, hetk+võte FOT

hillitsema (EES)

hillitä taltsutada, tagasi hoida; talitseda, vaos hoida

ÕS 2006: **hillitsema** <50> *tagasi hoidma, taltsutama*. Hillitseb viha, tormakust

hoomama (EES)

huomata märgata, tähele panna; leida, näha; vaadelda, taibata

ÕS 2006: **hoomama** <67:hoomata, .hooman> *märkama, tähele panema; tajuma, aru saama*. Hoomasin mehe ebalevat pilku, kõhkvel olekut. Hoomas hädaohtu

hurm (Aavik 1921: *hurma/ma [-ata]*)

hurma, hurmio vaimustus, joobumus, joovastus, uim, ekstaas

ÕS 2006: **hurm** <21:hurma, .hurma> *võlu, veetlus*. Pilkude, naise hurm

huvi (EES)

huvi lõbu, rõõm; lõbustus, ajaviide

ÕS 2006: **huvi** <3:huve ja huvisid> Huvi kunsti vastu = kunsti+huvi. Isa ilmutab, näitab üles huvi poja plaanide vastu. Isal ei olnud huvi poega õpetada (*soovi, tahtmist*). Sõnavõtt äratas, tekitab kuulajates suurt huvi. Tegutseb enda huvides. Vaatan niisama huvi pärast. Era+huvi, eri+huvi. Seisuse+huvivid. Kauka+huvivid = tasku+huvivid. Huvi+ala, huvi+haridus, huvi+keskus, huvi+küllane

häirima (Aavik 1921)

häiritä segada, tülitada, häirida, segadusse ajada

ÕS 2006: **häirima** <55:häirida, häirin> *segama, takistama*. Häirib kaaslasi oma jutuvadaga. Ei lase end v ennast millestki häirida. Häiriv müra

hällisema (EES)

hällistä lärmata, käratseda

ÕS 2006: **hällisema** <50> HARV *käratsema, hällisema*

hämmastuma (Aavik 1921)

hämmästyä imestuda, hämmastuda, imeks panna, jahmuda

ÕS 2006: **hämmastuma** <50> *hämmastust tundma*. Hämmastusin vendade sarnasusest, olin vendade sarnasusest hämmastunud

hääbuma (Aavik 1921)

häipyä kaduda, jalga lasta; vaibuda, haihtuda

ÕS 2006: **.hääbuma** <51> *aeglaselt kaduma, kustuma, hävinema*. Tuli, tuul hääbub. Haige hääbus vaikselt. Tunded hääbuvad. Hääbuv rahvas, keel. Hääbumis+oht. Hääbumatu

hääldama (Raun 1982)

ääntää hääldada

ÕS 2006: **.hääldama** <51> Hääldab häälikuid, sõnu. Hääldamis+alus *jt hääldusalus jt*

hüve (Aavik 1921)

hyve voorus

ÕS 2006: **hüve** <7> hea külg, paremus; heaolu, kasu. Maitstes, nautis linnaelu hüvesid. Teda ei huvita maised hüved. Hüve+olu *heaolu*

hüvitama (Aavik 1921)

hyvittää hüvitada, heastada, kompenseerida, korvata

ÕS 2006: **hüvitama** <52; mida, millega, kellele> *tasuma, heaks tegema, kompenseerima*. Hüvitab tehtud ülekohut rahaga. Hüvitas oma eksimuse. Mehele hüvitati kõik kahjud

ihalema (Aavik 1921)

ihaila imetleda, austada, jumaldada

ÕS 2006: **ihalema** <50> *ihaldades imetlema; ihaldama, soovima*

ilkuma (EES)

ilkkua irvitada, ilkuda

ÕS 2006: **.ilkuma** <55:ilkuda, ilgun> *parastama, kahjurõõmutsema, pilama*. Ilgub naerda

ilme (Aavik 1921)

ilme ilme, nägu

ÕS 2006: **ilme** <31:ilme, ilmet> Tuba hakkab ilmet võtma (valmis, korda saama). Näo+ilme, naeru+ilme. Välis+ilme, üld+ilme

ilmne (Aavik 1921)

ilmeinen silmanähtav, iseenesest mõistetav, konkreetne

ÕS 2006: **.ilmne** <11:ilmse> *silmanähtav, päevselge*. Ilmne sarnasus, enamus

ind (Aavik 1921)

into ind, vaimustus, entusiasm, andumus

ÕS 2006: **ind** <20:innu, .indu> *vaimustus, tegutsemisiha*. Töötab innuga. Mängu+ind, võistlus+ind

innustama (Raun 1982)

innostaa innustuda, õhutada, ärgitada

ÕS 2006: **innustama** <52> *innukaks tegema, vaimustama, õhutama*. Innustab oma eeskujuga teisi tööd tegema v tööle

ird (Aavik 1921)

irti lahti, vabaks, valla

irtonainen lahtine, ird-

ÕS 2006: **ird** <20:irru, .irdu> *irdunud asi v osa*

isekas (Raun 1982)

itseks isekas, egoistlik

ÕS 2006: **isekas** <8:-ka, -kat> *egoistlik*. Isekalt. Isekus

jaala (EES)

jaala suur avatud purjepaat

ÕS 2006: **jaala** <7> (*väike purjelaev*)

johtuma (Aavik 1921)

johtua tuleneda, tulla, johtuda

ÕS 2006: **johtuma** <51; millest> *tulenema, põhjustatud olema*. Teadmatuses johtus hulk eksimusi

julm (Aavik 1921)

julma julm, toores, tige, raevunud

ÕS 2006: **julm** <21:julma, .julma; keskv julmem, üliv kõige julmem ja julmim> *halastuseta, jõhker, toores*

jäik (Aavik 1921)

jäykkä jäik, kange, paindumatu

ÕS 2006: **jäik** <22:jäiga, .jäika; keskv jäigem, üliv kõige jäigem ja jäigim> *kange, paindumatu, tardunud; kalk, tundetu*. Jäik riie, eeskiri, hoiak. Jäigalt

kaame (Aavik 1921)

kaamea õudne, kohutav, kole

ÕS 2006: **.kaame** <8> *surnukahvatu*. Kaame nägu, näost kaame. Läks, tõmbus hirmust kaameks. Kaamus

kahlama (EES)

kahlata kahlata, sumbata

ÕS 2006: **.kahlama** <67:kahlata, .kahlan> *sumama, sumpama*. Kahlas läbi oja, ojast läbi. Kahlas sügavas lumes, mööda võõraid metsi. Kahlab sõrmedega juustes, läbi juuste

kaikuma (Rätsep 2002)

kaikua kosta, kajada, kõlada

ÕS 2006: **.kaikuma** <55:kaikuda, kaigun; 51:kaikun> *valjusti kõlama, kajama*. Kirikukella helin kaigub v kaikub üle küla. Tühi koridor kaikus sammudest, sammud kaikusid tühjas koridoris

kangastuma (Aavik 1921)

kangastaa kangastuda; kumada, hämaralt paista

ÕS 2006: **kangastuma** <50> *terenduma, õhus peegelduma; kujutlusse tulema v kerkima*. Mõtteis kangastub eilne päev

keigar (EES)

keikari kergats, keigar, snoob

ÕS 2006: **.keigar** <9:-i> *moenarr, dändi*

keskust(e)lema (Aavik 1921)

keskustella juttu ajada, vestelda, mõtteid vahetada

ÕS 2006: **keskustlema** <50>, *keskustelema* jutlema, juttu ajama, vestlema

kiinduma (Aavik 1921)

kiintyä koonduda, keskenduda; kiinduda

ÕS 2006: **.kiinduma** <51> *tähelepanu kinnitama; armastama hakkama*. Pilg kiindus raamatusse, kõneleja näkku, kaetud lauale. On kiindunud sõbrasse, muusikasse

kilb (EES)

kilpa võistlus

ÕS 2006: **kilb** <22:kilva, .kilba> *mälumäng*. Kilva+võistkond

kirbe (EES)

kirpeä mõru, mõrkjas, karge; kibe, valus; kriiskav, räige

ÕS 2006: **.kirbe** <8> *terav, mõrkjas*. Kirbe lõhn, maitse. BOT seenenimedes: kirbe pilvik, kirbe kõrges. Kirbelt

kivirik (EES)

kivirikko kivirik

ÕS 2006: **kivirik** <19:-riku, -.rikku> BOT (*rohhtaim*)

kogema (Aavik 1921)

kokea kogeda, läbi elada

ÕS 2006: **kogema** <50> *läbi elama, tunda saama*. Kogeb õnne, pettumust. Koges omal nahal, kui raske töö see oli. Kogetud eluraskused

kohtama (EES)

kohdata kohata, osaks saada

ÕS 2006: **.kohtama** <68:kohata, .kohtan; mida> Kohtasin teatris tuttavat. Uuendused kohtasid vastupanu. Siin-seal kohtab veel lund. Poiss käis tüdrukuga kohtamas

kohtlema (Aavik 1921)

kohdella kohelda

ÕS 2006: **.kohtlema** <69:kohelda, .kohtlen; mida> (*kellegagi*) *ümber käima*. Kohtleb loomi sõbralikult. Kohtles kõiki taktitundega. Kohtleb noorukit lapsena, nagu last

korvama (Aavik 1921)

korvata hüvitada, korvata, kompenseerida

ÕS 2006: **.korvama** <67:korvata, .korvan> *asendama, millegi aset täitma; hüvitama*. Purunenud lootusi ei korvanud miski. Pime korvab oma nägemise puudumist terasema kuulmisega. Korvas kaotatud aja kiire tööga

kuja (EES)

kuja kitsas tee või tänav

ÕS 2006: **kuja** <3> *kitsas tee v läbikäik*

kummaline (EES)

kummallinen kummaline, imelik

ÕS 2006: **kummaline** <12:-lise> *imelik, iseäralik*. Kummaline kuju, nähtus. Kummalisel kombel olen kõik unustanud. Eris+kummaline. Kummaliselt

kutu (EES)

kuitti klaar, tasa; läbi, kutu

ÕS 2006: **kut'u** <7> ARGI. Mees on (omadega) kutu (*omadega läbi*). Tehti kutuks *tapeti*

kuuluma (EES)

kuulua kuuluda

ÕS 2006: **.kuuluma** <51> Maja kuulub naisele. Ei kuulu ühtegi v ühessegi parteisse. Kuulub laiskade kilda on laisk. Ülikonna juurde kuulub lips. Inimene ja loodus kuuluvad kokku v ühte. Kohtuotsus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele.

kuva (EES)

kuva pilt, kujutis

ÕS 2006: **kuva** <3> *silmanähtav kujutis, nt kuvariekraanil, valgusreklaamis*. Vedelkristall annab heledas päevavalguses nähtava kuva. Värv+kuva. Kuva+paneel, kuva+tabloo

käituma (Aavik 1921)

käyttäytyä käituda, reageerida; end üleval pidada

ÕS 2006: **.käituma** <51> Käitub daamina *peab end daamilikult ülal*

käsitama (Aavik 1921)

käsittää mõista, aru saada, käsitada

ÕS 2006: **käsitama** <52> *aru saama, mõistma; tarvitama, rakendama*. Kuidas seda nähtust käsitada? Kõnet käsitati üleskutsena. Kunstnik käsitab meisterlikult värve

küllane (Aavik 1921)

kylläinen küllane, täis kõhuga, kõht täis

ÕS 2006: **küllane** <13:-se> Laps on maiustustest küllane. Küllane söömaaeg, elu. Jõu+küllane, huvi+küllane, rõõmu+küllane, tunde+küllane, päikese+küllane, valgus+küllane, värvi+küllane

küllastama (Aavik 1921)

kyllästää immutada, küllastada

ÕS 2006: **küllastama** <52> (*millestki*) küllaseks tegema; ka KEEM. Küllastame lahuse, lisades keedusoola. *Vt ka üle+küllastama, üle küllastama*

lakkama (Aavik 1921)

lakata lakata, lõppeda, järele jääda

ÕS 2006: **.lakkama** <67:lakata, .lakkan> Nutt lakkas. Poiss lakkas nutmast. Lakkamatu. Lakkamatult

lanne (EES)

lanne puus; vaagen

ÕS 2006: **lanne** <31:.lande, lannet> PÕLLUM *nimme, nt hobusel*

lause (Aavik 1921)

lause lause, teoreem

ÕS 2006: **lause** <31:.lause, lauset> ka MAT, LOOGIKA, MUUS. Juht+lause *lipukiri*, vastu+lause *vastuväide*. KEEL: liht+lause, liit+lause, koond+lause, kiil+lause, põim+lause, rind+lause, pea+lause, kõrval+lause, hüüd+lause, küsi+lause, väit+lause; lause+analüüs = lause+liigendus, lause+ehitus, lause+konstruktsioon = lause+tarind, lause+liige *nt alus, öeldis, sihitis*, lause+lühend. Lause+kujund KIRJ

lave (EES)

lavea lai, avar

ÕS 2006: **lave** <8:-da> *sõnaohter, laialivalguv*. Laveda jutuga mees. Lavedalt. Lavedus

lelu (Aavik 1921)

lelu mänguasi, mängukann

ÕS 2006: **lelu** <3> *mängukannmängukann, mänguasi*. Õppe+lelu, lusti+lelu. Lelu+mäng *kannimäng*

lemmik (EES)

lemmikki lemmik, armastatu, soosik

ÕS 2006: **lemmik** <8:-u> Tüdrukute lemmik. Lemmik+ajaviide, lemmik+harrastus, lemmik+kirjanik, lemmik+koht = lemmik+paik, lemmik+laps <-lapse>, lemmik+loom <-looma>, lemmik+näitleja, lemmik+raamat, lemmik+teema, lemmik+tegevus, lemmik+toit

levima (Aavik 1921)

levitä laieneda, kasvada, levida

ÕS 2006: **levima** <50> Lööve levib näolt kätele, üle kogu keha. Uudis levis kulutulena. Levinud eesnimi. Levimis+kiirus levikiirus, levimis+viis <-viisi>, levimis+võime, levimis+võimeline

ligane (Aavik 1921)

likainen määratud, must, räpane; kõlvatu, nurjatu

ÕS 2006: **ligane** <13:-se> *kleepuv-porine, räpane*. Porist, vihmast ligane

loetlema (EES)

luetella loetleda

ÕS 2006: **.loetlema** <51> *ükshaaval nimetades üles lugema*. Loetlege Marie Underi luulekogud. Loetleb järgemööda oma eksimusi.

lohutama (EES)

lohduttaa lohutada, trööstida

ÕS 2006: **lohutama** <52> Lohutab last tema mures. Lohutab end lauluga

loitsima (Aavik 1921)

loitsia loitsida, lausuda; nõiduda, võluda

ÕS 2006: **.loitsima** <55:.loitsida, loitsin> *FOLKL lausuma, nõiduma*. Loitsija

loobuma (Aavik 1921)

luopua loobuda, lahti ütelda, maha jätta

ÕS 2006: **.loobuma** <51> Loobub tippspordist, oma põhimõtetest. Süüdistatav loobus kaitsjast. SPORT: loobumis+võit, loobumis+kaotus

lummus (Aavik 1921)

lumo võlu, lummus

ÕS 2006: **.lummus** <12 ja 13:-e> *nõiutud olek, nõidus, võlu*. Publik on etenduse lummuses. Lummuslik

luul (EES)

luulo arvamus; oletus; kujutlus

ÕS 2006: **luul** <20:luulu, .luulu> *MED haiguslik kujutlus, väljamõeldis*. Kannatab luulude all. Jälitus+luul, hagelus+luul, kiivus+luul, suurus+luul. Luulu+mõte (*vaimuhaigel*)

lähetama (Rätsep 2002)

lähettää saata, lähetada, läkitada

ÕS 2006: **lähetama** <52> *saatma, läkitama; komandeerima*. Tehas lähetab kauba tellijale. Kohtunik lähetas võistlejad rajale. Palub end Tartusse nõupidamisele lähetada

maine (EES)

maine kuulsus, maine, reputatsioon

ÕS 2006: **maine** <31:.maine, mainet> (*hea v halb*) kuulsus, nimi, reputatsioon.

Rahvusvahelise mainega teadlane. Om-ga: maine+kujundaja, maine+kujundus

mainima (EES)

mainita ütelda, nimetada

ÕS 2006: **.mainima** <55:.mainida, mainin> *nimetama, märkima, ütlema (hrl põgusalt)*. Ajalehes on ainult nimi mainitud, juhtunust lähemalt ei ole midagi. Muu hulgas {mainib ta ära} → mainib ta, et .. *Täiteväljendid kõnes*: peab mainima, ei saa jätta mainimata, olgu mainitud, mainitagu, et .. Eespool mainitud = eel+mainitud. Mainimis+väärne = mainimis+väärt

maismaa (EES)

maisema maastik

ÕS 2006: **mais+maa** *kuiv maa. Vastand* veekogud. Maismaa+loom <-looma>, maismaa+taim, maismaa+transport = maismaa+vedu

majutama (Aavik 1921)

majoittaa majutada

ÕS 2006: **majutama** <52> *majja, korterisse paigutama*. Laulupeolised on koolimajadesse majutatud

mall (EES)

malli mudel; eeskju, näidis; šabloon, vorm

ÕS 2006: **mal'l** <20:malli, .malli> (*nurgamõõdik*); *eeskuju, mudel; ARGI moekas, popp*. Võib neist malli võtta (*eeskuju võtta*). Naabrite malli järgi, argi+mallide järgi. Mall tüdruk, mallid püksid. KEEL: tuletus+mall, lause+mall

manala (EES)

mana, manala allilm, manala, toonela

ÕS 2006: **manala** <8> *surnute asupaik (eesti rahvausundis)*. On manalasse läinud v varisenud, manala teele läinud, on manala teedel *on surnud*. Manala+mees = manalane *surnu, lahkunu*

masendama (Aavik 1921)

masentaa masendada, muserdada

ÕS 2006: **masendama** <52> *hingeliselt maha rõhuma, rusuvalt mõjuma*. Lootuste luhtumisest masendatud mees. Masendav vaesus

matk (EES)

matka teekond; reis; sõit

ÕS 2006: **matk** <22:matka, .matka> Jalgratta+matk, jalgsi+matk, paadi+matk, suusa+matk, tervise+matk, õppe+matk. Kõrbe+matk, mägi+matk. Matka+juht <-juhi>, matka+kaaslane, matka+mees, matka+muljed, matka+rada, matka+rühm, matka+sport, matka+varustus, matka+pliit, matka+jalgratas

matkima (Aavik 1921)

matkia matkida, jäljendada, imiteerida

ÕS 2006: **.matkima** <55:.matkida, matkin> *järele aimama, järele tegema, jäljendama, imiteerima*

meelsasti (Raun 1982)

mielellään meelsasti, heameelega

ÕS 2006: **.meelsasti** <keskv .meelsamini, üliv kõige .meelsamini ja .meelsaimini> *heameelega, meeledi*

melu (EES)

melu müra; kära, lärm; möll

ÕS 2006: **melu** <3:.mellu ja melusse> *lärm, kära*. Hää! kadus tänava+mellu

menetlema (EES)

menetellä tegutseda, toimida

ÕS 2006: **menetlema** <50> *talitama, toimima*

moodustama (Aavik 1921)

muodostaa moodustada, teha; valmistada, toota; koostada; arendada

ÕS 2006: **moodustama** <52> Sirge A moodustab sirgega B nürinurga. Moodustage mitmuse osastav sõnast *horm*. Vilja moodustama *viljuma*. Moodustaja *ka* MAT

mugav (Aavik 1921)

mukava meeldiv, mugav, sobiv; hubane, õdus

ÕS 2006: **mugav** <8:-a> *Eba+mugav*

muhe (EES)

muhea kohev; urbne; mure

ÕS 2006: **muhe** <8:-da> *mõnus, lahe; harv kobe, kohev*. Muhe huumor. Rammus muhe muld. Muhedus

muserdama (Aavik 1921)

musertaa purustada, peenestada, hävitada; muserdada

ÕS 2006: **muserdama** <52> *muljuma, puserdama, kägardama; ahistama, rusuma, vaevama*. Käed muserdavad närviliselt taskurätikut. Haigusest muserdatud mees

mõtisklema (EES)

mietiskellä mõtiskleda, (järele) mõelda

ÕS 2006: **mõtisklema** <50> *mõtteid mõlgutama*

möönma (Aavik 1921)

myöntää möönda, omaks võtta, tunnistada

ÕS 2006: **.möönnma** <61:.möönda, möönan, .möönnud> *järele andes tunnistama, nõus olema*. Möönan, et olen eksinud = möönan oma eksimust

nauding (Aavik 1921)

nautinto nauding

ÕS 2006: **nauding** <8:-u> *mõnu-, lõbu-, heaolutunne*. Tunneb muusikast naudingut.

Puhtas vees on nauding supelda. Naudingu+himuline

nautima (Aavik 1921)

nauttia nautida, mõnu tunda

ÕS 2006: **.nautima** <55:.nautida, naudin> Naudib kaunist vaatepilti, elumõnuseid

neste (Aavik 1921)

neste vedelik

ÕS 2006: **neste** <31:.neste, nestet> AIAND *mesineste, nektar*; LUUL (*kaste*)mürg, *vedelik*

näidend (Rätsep 2002)

näytelmä näidend, näitemäng

ÕS 2006: **näidend** <9:-i> Laste+näidend, lühi+näidend, värss+näidend.

Näidend+film

näitlema (Raun 1982)

näyttellä näidelda, mängida, kehastada

ÕS 2006: **.näitlema** <69:näidelda, .näitlen> Näitles filmis kauboid. Näideldud lahkus (*teeseldud*)

olend (EES)

olento olend, olevus

ÕS 2006: **olend** <9:-i> *olevus, hrl inimene v loom*. Mütoloogilised olendid.

Elus+olend, inim+olend, muinas+olend, pisi+olend

oleskelu (EES)

oleskelu elamine; viibimine; oleskelu

ÕS 2006: **oleskelu** <3:oles.kellu ja oleskelusse> *olesklemine*

oletama (EES)

olettaa oletada; arvata, mõtelda

ÕS 2006: **oletama** <52> Oletasin, et kohtan siin sõpra v oletasin siin sõpra kohata.

Võib oletada ilusat ilma. Ütleb seda ainult oletamisi v oletades v oletavalt

omama (Raun 1982)

omata omada, evida

ÕS 2006: **omama** <50> Mees omab autot, *parem*: mehel on auto. Omab suurt tähtsust, *parem*: on väga tähtis.

orb (EES)

orpo orb, vaeslaps

ÕS 2006: **orb** <20:orvu, .orbu> *vaeslaps, vanemateta laps*. Jäi orvuks. Orvu+põli

osakond (Rätsep 2002)

osasto osakond, üksus

ÕS 2006: **osa.kond** <21:-konna, -.konda> (*suurem allüksus*). Asutuse, ettevõtte, kaupluse, ühingu osakonnad. Ehitus+osakond, jalatsi+osakond

osutama (Aavik 1921)

osoittaa näidata, osutada

ÕS 2006: **osutama** <52> Osutab sõrmega kaaslasele, lakke, metsa poole. Osutas suurt huvi (*ilmutas, näitas üles*). Osutas mulle teene. Kaotus osutab kehvale ettevalmistusele *kaotus näitab, et ettevalmistus on olnud kehv*

paaduma (Aavik 1921)

paatua paaduda, kalgistud, südametuks muutuda

ÕS 2006: **.paaduma** <51> *paadunuks muutuma*. Paadumus

pahe (Raun 1982)

pahe pahe

ÕS 2006: **pahe** <7> Inimlikud pahed. Jooma+pahe

paitsi (EES)

paitsi välja arvatud; lisaks, peale

ÕS 2006: **.paitsi** peale, välja arvatud. Lahti kõigil päevadel paitsi pühapäev v pühapäeval

pelk (EES)

pelkkä puhas; ainult; paljas

ÕS 2006: **pelk** <21:pelga, .pelka> *paljas, puhas, ainuüksine*. Pelk juhus

pigem (Aavik 1921)

pikemmin pigem, ennem

ÕS 2006: **pigem, pigemini**. Tundis end pigem(ini) võõra kui omana. Pigem vähem, aga paremini

pooldama (Aavik 1921)

puoltaa toetada, pooldada, soosida

ÕS 2006: **.pooldama** <51> *poolt olema*. Pooldab presidenti, võrdõiguslikkust. Suhtub ettepanekusse pooldavalt, *parem*: pooldab ettepanekut, on ettepaneku poolt. Rahu+pooldaja

ponnistama (EES)

ponnistaa suruda, pressida; litsuda

ÕS 2006: **ponnistama** <52> *pingutama, punnitama*. Ponnistab naerda

pädev (Aavik 1921)

pätevä õige, kehtiv, pädev

ÕS 2006: **pädev** <8:-a> *kompetentne, asjatundlik; võimkondlik*. Pädev õppejõud, otsus. Õigus+pädev JUR

pürgima (EES)

pyrkiä püüda, tahta; kippuda, tikkuda

ÕS 2006: **.pürgima** <51:.pürgida, .pürgin; 56:pürin> *püüdlema, tunglema*. Pürgib v pürib näitlejaks, akadeemiasse, võimule, esikoha poole. Kõrgusse pürgivad tornid

püstitama (EES)

pystyttää püsti panna, ehitada, rajada

ÕS 2006: **püs'titama** <52> Hukkunute haul(e) püstitatud monument. Tühjal(e) maatükil(e) püstitati kõrghoone (*ehitati*). Püstitas julge hüpoteesi (*esitas, löi*). Ujuja püstitas maailmarekordi (*saavutas*). Püstitatu

raev (Aavik 1921)

raivo raev

ÕS 2006: **raev** <20:raevu, .raevu> *maruviha*. Raev vaenlase vastu. Sattus, läks raevu; on raevus, on raevu täis, keeb raevust. Ajab mind raevu. Raevu+hoog = raevu+sööst

reibas (Aavik 1921)

reipas reibas, elav, ergas

ÕS 2006: **reibas** <33:.reipa, reibast> *ergas, elav, väle, elurõõmus, teotahteline*. Reibas inimene, muusika. Oldi reipas tujus. Reipalt = reipasti

rekka

rekka haagisega auto, treiler

ÕS 2006: –; *veoauto*

* "Siit läks iga nädal üks **rekka**-täis kive minema," ütles mõisa vastas turismitalu rajav Jaan Krempel. (Eesti Päevaleht 05.11.2004)

rivi (Aavik 1921)

rivi rida, rivi

ÕS 2006: **rivi** <3:.rivvi ja rivisse> Sõdurid võtsid rivvi, seisavad rivis. Rivi autosid = autode rivi = auto+rivi. Püsib vanusest hoolimata rivis üle (töötab v tegutseb edasi). Mootor on rivist väljas üle (ei tööta). Ära lase end rivist välja lüüa **ÜLEK** (*heidutada*).

romu (EES)

romu kola, vana kraam; vanametall, vanaraud; jäätmed; praht, rämps; logu, vilets ese

ÕS 2006: **romu** <3> *vana metallese, vanametall*. Need pole treipingid, vaid vanad romud. Ajas auto romuks. Ratta+romu, auto+romu, elektroonika+romu. Romu+ratas, romu+auto, romu+hunnik, romu+ladu, romu+ralli

rüht (Aavik 1921)

ryhti rüht

ÕS 2006: **rüht** <20:rühi, .rühti> *kehahoid, seisang*. Hea rühiga rühikas. Mees on pikka kasvu ja sirget rühti. Rühi+harjutus, rühi+viga

ründama (EES)

rynnätä tormata, söösta, joosta; püsti karata

ÕS 2006: **.ründama** <68:rünnata, .ründan> Rünnati vastast, kindlust. Reporter ründab võitjat küsimustega. Rahvas ründas bussi peale. Ründamis+katse

saabuma (Aavik 1921)

saapua saabuda, tulla, kätte jõuda

ÕS 2006: **.saabuma** <51> *pärale v kätte jõudma*. Külaline, õhtu saabub. Tagasi+saabumine. Saabumis+päev

saavutus (Aavik 1921)

saavutus saavutus, tulemus

ÕS 2006: **saavutus** <12:-e> Teaduse ja tehnika saavutused. Töö+saavutus. Saavutus+rikas = saavutus+rohke, saavutus+vajadus

sangar (Aavik 1921)

sankari kangelane, sangar; peategelane

ÕS 2006: **.sangar** <9:-i> *kangelane*. Sõja+sangar. Sangari+tegu kangelastegu, sangari+laul *KIRJ kangelaslaul*

seik (Aavik 1921)

seikka seik, asjaolu; seisukoht, aspekt

ÕS 2006: **seik** <22:seiga, .seika> *asjaolu, asjalugu*. Kõneleja peatus paaril vähe tuntud seigal. Pisi+seik

seirama (Aavik 1921)

seurata järgneda, järel käia; jälgida, silmas pidada

ÕS 2006: **.seirama** <67:seirata, .seiran; mida> (*millelegi*) *järgnema, järele minema, järel käima; jälgima, silmadega saatma; oskuskeeles: pidevalt millegi seisundit jälgima (nt keskkonda, loodust)*. Meeskonda seirab ebaõnn. Seirab möödujaid

siirduma (Aavik 1921)

siirtyä siirduda, (paigalt) liikuda

ÕS 2006: **.siirduma** <51> *ühest kohast teise minema, üle minema, üle kanduma*. Piritalt siirduti Kadriorgu. Jutt siirdus poliitikale

sisaldama (Raun 1982)

sisältää sisaldada, koosneda

ÕS 2006: **sisaldama** <52>. Õhk sisaldab lämmastikku ja hapnikku *õhus on lämmastikku ja hapnikku*

sisustama (Aavik 1921)

sisustaa vooderdada, polsterdada; sisustada, möbleerida

ÕS 2006: **sisustama** <52> *sisse seadma, möbleerima; sisuga täitma*. Sisustab korteri moodsa mööbliga. Millega sa oma vaba aega sisustad? *mis sa vabal ajal teed?*

solvama (Aavik 1921)

solvata laimata, solvata, mõnitada

ÕS 2006: **.solvama** <67:solvata, .solvan> *haavama*. Mari sõnad solvasid Jürit. Mari solvas Jürit oma kahtlustustega

sooritama (Aavik 1921)

suorittaa sooritada

ÕS 2006: **sooritama** <52> *tegema, toime panema, korda saatma; ära tegema, õiendama*. Auto sooritab vasakpöoret paberl auto pöörab vasakule. Sooritas eksami õiendas eksami

soosik (Aavik 1921)

suosikki lemmik, soosik

ÕS 2006: **soosik** <8:-u> *armualune, pailaps, lemmik*

suhe (Aavik 1921)

suhde suhe, vahekord; läbikäimine

ÕS 2006: **suhe** <31:..suhte, suhet> suhted naabritega. Lipu laiuse ja pikkuse suhe, laiuse suhe pikkusega *v* pikkusesse. On sugulus+suhetes, *parem:* suguluses. Sõprus+suhted, intiim+suhted, inim+suhted. Kultuuri+suhted, majandus+suhted. Mõõdu+suhe *mõõtkava, mastaap, nt 1 : 10*. Suhte+sirkel (*joonestusvahend*).

suhteline (Aavik 1921)

suhteellinen suhteline

ÕS 2006: **.suhteline** <12:-lise> *relatiivne, relatiiv-, suht-*. Vastand absoluutne. Suhteline kõrgus *kõrgus leppelisest nullist*, suhteline suurus *kahe absoluutsuuruse jagatis*. Suhtelisus *relatiivsus*

suhtuma (Aavik 1921)

suhtautua suhtuda, arvata; suhestuda

ÕS 2006: **.suhtuma** <51; millesse> Suhtub rahasse ükskõikselt on raha vastu ükskõikne. Suhtub ettepanekusse toetavalt, *parem:* toetab ettepanekut. Kuidas sa sellesse suhtud, kui .. mis sa sellest arvad, kui ..

sujuv (Aavik 1921)

sujuva sorav, sujuv, ladus

ÕS 2006: **sujuv** <8:-a> Sujuvad liigutused, sujuv üleminek. Sujuvus

sumu (EES)

sumu udu

ÕS 2006: **sumu** <3> *kerge udu, vine*. Meri on sumus

suund (Aavik 1921)

suunta siht, suund, kurss; suunitlus, trend, vool

ÕS 2006: **suund** <21:suuna, .suunda> (*liikumise*) *siht*. Tuule suund. Sõidu+suund, liikumis+suund. Kunsti+suund, tegevus+suund. Piki+suund, põik+suund, püst+suund, rõht+suund, päri+suund, vastas+suund.

suvatsema (Aavik 1921)

suvaita suvatseda, vaevuda

ÕS 2006: **suvatsema** <50> *heaks arvama*. Suvatseb vaikida. Suvatsege palun vastata *olge nii lahke ja vastake*

säilima (Aavik 1921)

säilyä alles jääda, säilitada

ÕS 2006: **.säilima** <51> *alal hoiduma*. Raamatust on säilinud mõni lehekülg. Kaua säiliv = kaua+säiliv mahl *säilis-, säilemahl*

säästma (Aavik 1921)

säästää kokku hoida, säästa; säilitada, (alles) hoida

ÕS 2006: **.säästma** <58:.säästa, säästan> *kokku hoidma; hoidma, armu heitma*. Säästab elektrit. Säästis osava tehinguga tuhandeid kroone. Säästab oma tervist. Säästa mind sest vaevast. Säästev areng, energiakasutus, looduskasutus, metsandus, põllumajandus, tehnoloogia

sünge (EES)

synkeä pime, tume; must; sünge

ÕS 2006: **.sünge** <8> (*masendavalt*) *tume; morn, tusane*. Sünged toonid, sünge nägu. Sünge+ilmeline, sünge+võitu. Süngelt

sünk (Aavik 1921)

synkkä sünge, tume, pime

ÕS 2006: **sünk** <21:sünga, .sünka; *keskv süngem ja süngam, üliv kõige süngem ja kõige süngam ja süngim*> *sünge*

süvenema (Aavik 1921)

syventyä sügava(ma)ks muutuda, süveneda, keskenduda

ÕS 2006: **süvenema** <50; millesse> *sügavamaks v sügavamale minema, süüvima*. Lõhe meie vahel süveneb. On endasse süvenenud, *vrd* endasse süvenenud = endasse+süvenenud inimene

tagi

takki mantel; pintsak, jakk

ÕS 2006: **tagi** <3> *ARGI (lühike jakk v jope)*

taie (Aavik 1921)

taide kunst

ÕS 2006: **taie** <31:.taide, taiet> *kunst*. Taide+teos taies, taide+etendus

taju (Aavik 1921)

taju tajumine, tunnetamine

ÕS 2006: **taju** <3> PSÜHH *esemete ja nähtuste vahetu peegeldus teadvuses*. Aja+taju, ruumi+taju, liikumis+taju, valgus+taju. Taju+foneetika KEEL, taju+pilt

takerduma (Aavik 1921)

takertua kinni jääda, kleepuda; takerduda, komistada

ÕS 2006: **takerduma** <50> *kinni, paigale jääma*. Takerdus porri, läve taha, rataste vahele. Vestlus on takerdunud

tanner (Aavik 1921)

tanner, tantere tanner, tander; (tasane) maa

ÕS 2006: **tanner** <9:.tandri, .tandrit> tander

taotlema (EES)

tavoitella taotleda; küünitada; katsuda kätte saada

ÕS 2006: **.taotlema** <51> Taotleda töökohta, elamisluba, pangalaenu. On taotlenud mõistmist. Taotles pääseda ülikooli

tarmukas (Aavik 1921)

tarmokas hakkaja, tarmukas, energiline

ÕS 2006: **tarmukas** <8:-ka, -kat> *agar, energiline, tarmu täis*. Tarmukalt. Tarmukus

taust (Aavik 1921)

tausta tagakülg, taust, foon; tagamaa

ÕS 2006: **taust** <22:tausta, .tausta> *tagapõhi*. Valge triip mustal taustal. Linnuparv taeva taustal. Romaani ajalooline taust. Heli+taust, kultuuri+taust, murde+taust.

tavaline (Aavik 1921)

tavallinen tavapärane, harjumuslik, tavaline, igapäevane

ÕS 2006: **tavaline** <12:-lise>. Tavaline nähtus *tavanähtus*. Tavalisest raskem kandam. Eba+tavaline

teesklema (Raun 1982)

teeskennellä teeselda, mängida

ÕS 2006: **.teesklema** <69:teeselda, .teesklen>. Teeskleb magamist, magajat. Teeskleb, nagu magaks v teeskleb, et magab. Teeseldud lahkus. Naeratab teeseldult v teesklevalt

tehas (Raun 1982)

tehdas tehas, vabrik

ÕS 2006: **tehas** <13:-e>. Tehas Ilmarine = Ilmarise tehas. Aparaaadi+tehas, õlle+tehas, keemia+tehas, optika+tehas, sõja+tehas, autoremondi+tehas, malmivalu+tehas, katse+tehas, raudtee+tehas, sadama+tehas.

teos (EES)

teos teos, taies, töö; toode; tegemisel olev ese

ÕS 2006: **teos** <13:.teose> Teos maaelust. Draama+teos, ekraani+teos = lina+teos, instrumentaal+teos, kirjandus+teos, kunsti+teos, muusika+teos, teatme+teos; esik+teos, meistri+teos, pea+teos, tõlke+teos, täht+teos, uudis+teos

toode (Aavik 1921)

tuote saadus, toode; tulemus, produkt; teos, (loome)töö

ÕS 2006: **toode** <31:.toote, toodet>. Piima+tooted (*tehakse piimast*), naha+tooted, raua+tooted, tubaka+tooted. Metall+tooted, plast+tooted, portselan+tooted. Makaron+tooted *makaronid, nuudlid jms*, vorst+tooted *vorstid jms*.

toonela (EES)

tuonela surnute riik, teispoolsus

ÕS 2006: **toonela** <8> FOLKL *surnute asupaik (eesti rahvausundis)*. Läks toonelasse, toonela teele v maile LUUL *suri*

toss (EES)

tossu tuhvel, suss; teatud spordijalats

ÕS 2006: **toss** <20:tossu, .tossu> ARG1 *botas*. Talve+tossud

tulv (Aavik 1921)

tulva tulv, suurvesi, üleujutus

ÕS 2006: **tulv** <21:tulva, .tulva> *vetevoog, üleujutus, ülevoolav vesi; ÜLEK ülevoolavus, küllus*. Kevad+tulv, vee+tulv, vete+tulv; info+tulv, tunde+tulv, sõna+tulv. Tulva+vesi. Tulv+niisutus

turm (Aavik 1921)

turmio allakäik; hukatus, hukk; häving, kadu, katastroof

ÕS 2006: **turm** <21:turma, .turma> *häving, hukk, kadu*. Sõda toob inimkonnale turma. Turm+tuli SÕJ hävitustuli, kiirtuli

tõhus (Aavik 1921)

tehokas mõjuv, tõhus, efektiivne

ÕS 2006: **tõhus** <8:-a> *mõjuv, tagajärjekas, efektiivne, tugev, tubli*. Tõhus abi, toit. Tõhusalt

uje (EES)

ujo uje; arg, arglik

ÕS 2006: **uje** <8:-da> *arglik, häbelik*. Ujedalt. Ujedus

uljas (Aavik 1921)

uljas julge, uljas, tore

ÕS 2006: **uljas** <33:.ulja, uljast> *julge, vahva*. Uljas nooruk, plaan. Uljalt. Uljus

unelm (EES)

unelma unistus

ÕS 2006: **unelm** <8:-a> *unistus*. Hõljub unelmais. Unelmate prints. Armu+unelm, soov+unelm

vaar (EES)

vaara vaar

ÕS 2006: **vaar** <22:vaara, .vaara> GEOGR *piklik kõrgendik, mille suhteline kõrgus on 25–50 m*

vaist (Aavik 1921)

vaisto taju, vaist, instinkt

ÕS 2006: **vaist** <20:vaistu, .vaistu> *instinkt, loomusund*. Tegutseb vaistu järgi. Elu+vaist, keele+vaist

valdama (EES)

vallata võimust võtta; võimusesse võtta, vallutada

ÕS 2006: **.valdama** <68:vallata, .valdan> *oma võimuses, enda käes pidama; oskama*. Vara valdamine. Valdab võõrkeelt, oma eriala. Hirm valdas südame. Valdaja

vallutama (Aavik 1921)

valloittaa vallutada, lummata

ÕS 2006: **vallutama** <52>. Ründajad vallutasid kindluse. Näitleja vallutas oma mänguga kogu saali *ÜLEK*

varustama (Aavik 1921)

varustaa ette valmistada, varustada

ÕS 2006: **varustama** <52>. Elektri jaam varustab saart elektriga (*annab saarele elektrit*).

veetlema (Raun 1982)

vietellä meelitada, ahvatleda, võrgutada

ÕS 2006: **.veetlema** <69:veedelda, .veetlen> *võluma, ahvatlema*. Matkajaid veetles looduse ilu, loodus veetles matkajaid oma iluga

veetma (Aavik 1921)

viettää veeta, mööda saata

ÕS 2006: **.veetma** <58:veeta, veedan> (*aega*) mööda saatma. Veetis puhkepäeva kodus, sõpradega, sportides

vihjama (Aavik 1921)

vihjata vihjata, mõista anda

ÕS 2006: **.vihjama** <67:vihjata, .vihjan; millele> mõista andma, aimata laskma, kaude märku andma

viljelema (Aavik 1921)

viljellä kasvatada, viljel(e)da

ÕS 2006: **viljelema** <53:viljelda, viljelen; 50:viljeleda> *harima (maat); kasvatama (taimi); loovalt harrastama (teadust, kunsti)*. Viljeleb maad. Tomateid viljeldi v viljeleti avamaal ja kasvuhooones. Viljeleb sonetti

virvatuli (Aavik 1921: virv)

virvaliekki, virvatuli virvatuli

ÕS 2006: **virva+** virva+tuli *sootuluke*, virva+sõnad *rahvusvahelised sõnad, mille tähendus on eri keeltes erisugune*

väistuma (EES)

väistyä taganeda, taanduda; kõrvale astuda, eemale minna

ÕS 2006: **.väistuma** <51> *eest ära v tagasi astuma, ruumi andma, kõrvale jääma*. On aktiivsest tegevusest väistunud. Ühingust, seltsist väistuma

väitma (Aavik 1921)

väittää väita, kinnitada

ÕS 2006: **.väitma** <58:väita, väidan> *arvamust avaldama, tõendama*. Autojuht väidab, et õnnetuses oli süüdi jalakäija. Jalakäija väidab autojuhile vastu, väidab risti vastupidist

ängel- liitsõnas ängelhein (EES)

ängelmä ärgelhein

ÕS 2006: **ängel+hein** BOT

üha (Aavik 1921)

yhä ikka (ja jälle), muudkui; üha, ikka

ÕS 2006: **üha** *aina, järjest, ühtelugu*. Üha uusi. Üha enam. Üha kiiremini. Üha suurenevad väljaminekud

ühiskond (Rätsep 2002)

yhteiskunta ühiskond

ÕS 2006: **ühis.kond** <21:-konna, -.konda>. Seisuslik ühiskond. Agraar+ühiskond, feodaal+ühiskond, industriaal+ühiskond, info+ühiskond, kodaniku+ühiskond, tarbimis+ühiskond.

ülikool (Rätsep 2002)

yliopisto ülikool

ÕS 2006: **üli+kool'**. Ülikooli õppejõud. Ülikooli lõpetanu. Avatud ülikool. Riigi+ülikool ja era+ülikool.

ülistama (Raun 1982)

ylistää ülistama

ÕS 2006: **ülistama** <52> *üles kiitma, taevani tõstma*. Ülistab mehe töökust, isamaalisi teeneid

üliõpilane (Rätsep 2002)

ylioppilas gümnaasiumi lõpetanu, üliõpilane

ÕS 2006: **üli+õpilane**. Ajaloo+üliõpilane, kunsti+üliõpilane, põllumajandus+üliõpilane; kaug+üliõpilane, päeva+üliõpilane, õhtu+üliõpilane. Üliõpilaste ühiselamu = üliõpilas+kodu.

üllatama (Aavik 1921)

yllättää peale sattuda, üllatada; (äkki, ootamatult) rünnata

ÕS 2006: **üllatama** <52>. Üllatas mind oma ettepanekuga. Olen ettepanekust üllatatud. Üllatav järeldus. Mind pani üllatama, parem: mind üllatas. Üllatavalt

üritama (Aavik 1921)

yrittää proovida, üritada, katsuda

ÕS 2006: **üritama** <52> *teha püüdma*. Üritab artikli lubatud ajaks valmis kirjutada. Üritas tõsist nagu teha. Kuulitõukaja üritas uut rekordit (püstitada)

ürt (EES)

yrtti ürt; ravimtaim, maarohi; maitsetaim, vürtsitaim

ÕS 2006: **ürt** <20:ürdi, .ürti> FARMA *ravimtaime maapealne osa*. Kummeli+ürt, raudrohu+ürt. BOT: raud+ürt, tuli+ürt; ürt+rabarber. Ürdi+tee, ürdi+vann